

REDACTIONEEL

R. Tolsma

De stroom artikelen die de laatste jaren op het bureau van de redactie terecht kwam, begint langzaam op te drogen. De redactie moet steeds meer moeite doen om een nummer vol te krijgen, moet ook geregeld zelf bijdragen. Het aanbod aan genealogieën en kwartierstaten blijft nog wel op peil, anders ligt dat met artikelen op het gebied van streek-geschiedenis e.d. Laat deze opmerking een aansporing zijn om zelf iets bij te dragen.

Gelukkig is er toch weer voldoende binnengekomen om nummer 47 te laten verschijnen.

Gerard Mast beschrijft een conflict uit 1795 tussen jagers en kooikers n.a.v. nieuwe wetgeving. Hoewel dit conflict speelt in de gemeenten Tietjerksteradeel en Idaarderadeel, dus eigenlijk buiten het rayon dat De Sneuper bestrijkt (de gemeenten direct rondom Dokkum) is de redactie van mening dat het artikel geplaatst kan worden omdat het een duidelijk inzicht geeft in de toestand van de eendenkooien in die tijd en daardoor een voorbeeldfunctie heeft, ook voor de kooien in de omgeving van Dokkum. Het hebben van een voorbeeld-functie is daarmee het criterium dat gehanteerd wordt bij het wel of niet plaatsen van artikelen die de geschiedenis beschrijven van gebieden buiten het rayon Dokkum.

Reinder Postma heeft onderzoek gedaan naar het tolhuis onder Oudwoude. Hij haalt daarbij "Arrem Dokkum" aan en verluicht het artikel met originele bouwtekeningen uit 1812.

Doede Douma beschrijft dominee Seegers die 27 jaar lang de gereformeerde gemeente Morra-Lioessens bediend heeft. Zijn verhaal wordt toegespitst op de houding van Ds Seegers tegenover het in de zeventiger jaren van de vorige eeuw opkomende christelijk onderwijs in Oostdongeradeel.

Henk Aartsma hield een interview met Renze Postma en doet daarvan verslag. Postma heeft vele jaren als buschauffeur gewerkt en was daardoor getuige van het ontstaan van verschillende vervoersbedrijven. Aartsma geeft hiermee een voorproefje van een volgend jaar te verschijnen lijvig boekwerk over vervoersbedrijven in de Noordoosthoek van Fryslân.

Grote bijdragen worden geleverd door Oebele Viersen wiens tweede deel van de kwartierstaat Viersen wordt gepubliceerd en door Klaas Jelle Bekkema die weer een deel van de genealogie van de Holwerda's in Oostdongeradeel laat verschijnen. De eerste bijdrage over Belgische en Franse vluchtelingen in de gemeente Oostdongeradeel 1914-1919 maakt dit nummer vol. De redactie hoopt u zo voldoende informatie te hebben voorgeschoteld.

BESTUURLIJK

G.M.J. de Weger

24 oktober verenigingsdag!

Op deze dag van 10.00 tot 16.00 uur willen wij u de gelegenheid geven om als leden een gezellige dag te beleven met uitwisseling van uw onderzoeken en andere zaken die u met elkaar kunt delen: neem alles maar mee!

Tevens is er een demonstratie van Hazadata computer software voor het opslaan voor al uw gegevens. We houden deze dag in het Streekarchivariaat van Dokkum a/d Rondweg boven de Brandweergarage, u allen wel bekend.

Brood meenemen, voor drinken wordt gezorgd. Neem het gelijk op in uw agenda!

Als bestuur zijn we verheugd de heer L. Meerema uit Dokkum bij u te kunnen introduceren als bestuurslid in de functie van secretaris. Hij zal in het decembernummer iets over zichzelf schrijven.

Als vereniging zijn we ook actief voor het behoud van een historisch pand in Moddergat. Een stuk industrieëel erfgoed, "t Garnalenfabriekje", dreigt te verdwijnen door sloop door het waterschap Friesland. Wij hebben bezwaar gemaakt bij de Gemeente Dongeradeel.

LEDENNIEUWS

E. Smits

Ook meteen na de vakantie kunnen we een aantal nieuwe leden welkom heten. Dat zijn:

Nr. 65 Dhr. K. de Boer, Weidebeemsd 25, 9403 MK ASSEN, tel. 0592-373377 Onderwerp: FO De Boer te Lioessens

Nr. 66 Dhr. J. Dantuma, Kerkstraat 13, 9114 RK DRIESUM, tel. 0511-424667 Onderwerp: Dorpsgeschiedenis Wouderswoude en Driesum, FO Dantuma's

Nr. 73 Mevr. A. van der Ploeg-Van der Werf, Poaitrije 9, 9054 KV HIJUM, tel. 0518-431018
Onderwerp: FO Soepboer, Woudwijk, Haaijma

Een adreswijziging ontvingen wij van:

Nr. 114 H. Zijlstra, Hvikshorst 123, 1083 TP AMSTERDAM, tel. 020-6461895 Onderw.: FO Geert Jochems Zijlstra

Een emailadres tenslotte van:

Nr. 170 P. Terpstra: pterpstra@switchboardmail.com of via vws@wxs.nl

Terpstra is ook te bereiken via een eigen homepage:

<http://home.switchboard.com/terpstra-genealogy>

Ds. E. J. SEEGERS, PREDIKANT TE MORRA/LIOESSENS

D. Douma

Ds. E. J. Seegers

Ds Seegers was van 1872 tot 1899 predikant van de Christelijk Afgescheiden Gereformeerde Gemeente te Morra/Lioessens. Zijn traktement bedroeg in die tijd f 1000,- per jaar. Hij diende de gemeente 27 jaar tot zijn emeritaat in 1899 en was volgens het verslag van de afscheidsdienst zeer geliefd bij de gemeente.

In het boekje "Swart mar Leaflik" uitgegeven bij gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de gemeente in 1951, lezen we o.a. van hem dat hij in die tijd geen warm voorstander was van christelijk onderwijs. Hij vond dat men met een goede zondagschool en catechisatie de godsdienstige vorming van de jeugd wel voldoende kon behartigen.

Door dit standpunt kwam hij in aanvaring met meester Kopmels, hoofd van de christelijke school te Oosternijkerk. Naar de christelijke school (sinds 1868) in dat dorp gingen destijds ook kinderen uit andere dorpen in de omgeving, waaronder ook kinderen uit Lioessens en Morra. De kerkenraad kreeg een brief op poten van meester Kopmels waarin hij betuigde dat ds Seegers wat meer reclame moest maken voor het christelijk onderwijs, de gemeenteleden moest aanmoedigen de kinderen naar de school in Oosternijkerk te sturen (ook Anjum had in die tijd trouwens al een christelijke school, sinds 1866). Volgens de notulen van de kerkenraad van 23-8-1878 is er wel over gesproken maar geen verdere aandacht aan besteed. Meester Kopmels trok zijn conclusie en weigerde verder onder het gehoor van ds Seegers te verschijnen. Meester Tuinman, toen jong hoofd van de openbare school van Lioessens en zéér bevriend met ds Seegers, kon tevreden zijn. Hij had en hield, op een enkele uitzondering na, de

Lioessemer jeugd op zijn school, ook die van "afgescheiden" ouders.

Sommige gemeenteleden wezen ds Seegers er wel op dat hij het christelijk onderwijs beter moest behartigen. Hij antwoordde dan: "Onze Pietje gaat er toch heen?" Dat was waar maar waarschijnlijk heeft Pietje heel wat keren alleen de modderige weg naar Oosternijkerk moeten lopen, veel metgezellen kreeg zij niet. Pietje was een kleindochter van ds Seegers en woonde bij hem in huis. Het is niet bekend waarom zij daar woonde want dochter Christine, gehuwd met Jelle Offringa, leefde nog en woonde in Kampen. Pietje Offringa was in later tijd organiste van Lioessens. Haar vriendelijk gezicht en opwekkend woord is menig zieke en bedroefde tot grote steun geweest.

Pas rond 1894 wordt in de boeken van de school te Oosternijkerk melding gemaakt van meer Lioessemer kinderen die de school bezoeken: 26 stuks. Dat was echter nog een gering aantal al zullen er ook kinderen naar Anjum gegaan zijn. In 1905 pas kreeg Lioessens zelf een christelijke school.

Behalve theoloog was ds Seegers ook medicus. Hij wist de geheime krachten van tal van kruiden en was bekwaam in het hechten en behandelen van allerlei wonden. Zijn patienten kwamen van heinde en ver.

Als dienstbode heeft Jeltje Melles Westerhuis bij ds Seegers gewerkt. Zij is geboren op 8 feb. 1867 te Bornwird als dochter van Melle Gerrits Westerhuis en Sjoerdje Hettes Ferwerda. Jeltje huwde later met Jilt Douma van Anjum.

Tot slot twee berichten uit de krant aangaande ds Seegers. Eerst het verslag van de afscheidsdienst op 18 sept. 1899 te Lioessens.

LIOESSENS, 18 sept.

Een groote schare leden en belangstellenden vulde gisteren te 5 ure het gebouw der Gereformeerde gemeente alhier. Het was de laatste maal dat de heer E.J. Seegers, oudste predikant van Friesland, den kansel beklom. Naar aanleiding van Hand. 20:32 nam hij afscheid van zijne, hem lief geworden gemeente. Na het uitspreken der rede werd door een paar ambtgenooten het woord tot hem gericht, terwijl de gemeente hem Ps. 134:3 toezong.

Gedurende 27 jaar was de heer Seegers hier predikant niet alleen, maar ook de vriend van oud en jong. Aller achting, zoowel van leden der gemeente als van andersdenkenden, verwierf hij zich, en waar hij kon, hielp hij den lijdende.

Dat de heer Seegers met de zijnen in zijne nieuwe woonplaats Meppel nog jaren van rust moge genieten, eene rust, welverdiend, na een leven van ingespannen arbeid.

In dit verslag wordt vermeld dat ds Seegers naar Meppel gaat maar volgens het bevolkingsregister is hij naar Murmerwoude vertrokken. Ook in het boekje "Swart mar Leaflik" wordt vermeld dat hij naar Murmerwoude is gegaan en daar in okt. 1907 is overleden. Een paar dagen na de afscheidsdienst wordt er aan huis bij de predikant een boelgoed gehouden.

Boelgoed te Lioessens

R. Banda, Notaris te Anjum, is voornemens Donderdag 21 september e.k. 's namiddags 1 uur, ten huize en verzoeken van den heer Ds. Seegers te Lioessens, bij boelgoed à contant te verkoopen:

Eenige MEUBELS en HUISRAAD, w.o: Goed onderhouden kabinet, dito secretaire, tafel, stoelen, hanglamp, kachels, turfbak, koffiekast, porselein en aardewerk enz.

Voorts eenige BOEKEN op theologisch en ander gebied, w.o. werken van: Calvijn, Ursinus, van der Kemp, Vermeer, Comrie, Herveij, Edwards, Newton, Young, Wirts, van Til, Noordbeek, de Leeuw, Brouwer, Landzeber, Krumacher, Mosheim, Martinet, Douglas, Lisco, van Giffen, Hofstede, van Oosterzee, van Hamelsfeld, Bekker, Klinkenberg, Henri Georg, Goerie en anderen.

Korte genealogie van Engbert Jans Seegers

1. Engbert Jans Seegers, predikant, geboren te Ruinerwold op 30 juli 1822, overleden in 1907 te Murmerwoude, 85 jaar oud.

Hij was gehuwd met Marchien Pieters de Goede, geboren te Nijveen, Drente, op 31 december 1826

Uit dit huwelijk:

2. Christine Seegers, geboren te Bedum, Groningen, op 6 juli 1849, gehuwd met Jelle Offringa, geboren 1847, wonende te Kampen.

(volgens het bevolkingsregister is zij op 21 sept. 1872 met haar vader en moeder vanuit Oldekerk naar Lioessens overgekomen)

Uit dit huwelijk:

3a. Pieterke Offringa, geboren te Lioessens op 23 feb. 1873 (in de geboorteakte van Pieterke staat dat haar vader en moeder woonden te Kampen maar in Lioessens verbleven)

3b. Jitske Offringa, geboren te Kampen op 30 april 1874 (ook Jitske verbleef een tijdlang, van april tot sept. 1882, bij grootvader en grootmoeder Seegers te Lioessens. Zij kwam van Wouterswoude en ging naar Hesup)

RENZE POSTMA

H. AARTSMA

Eerst enkele persoonlijke gegevens.

Renze werd op 23-7-1910 te Oosternijkerk geboren. Zijn ouders waren *Jan Postma*, geb. 17-12-1882 te Ferwerd, beroep grofsmid, en *Antje Buwalda*, geb. 9-8-1887 te Oosternijkerk.

Renze was 8 jaar oud toen zijn vader op 23-11-1918 te O.Nijkerk overleed. Op 12-jarige leeftijd trad hij als monsternemer in dienst bij de coöperatieve zuivelfabriek te Morra/Lioessens. Na een korte tijd in militaire dienst te zijn geweest, verrichtte hij tal van werkzaamheden.

Op 6-6-1939 trouwde Postma met *Minkje Hamstra*, geb. 17-7-1915 te Buitenpost. Ze kregen 3 kinderen: *Annie, Jan en Cornelia*.

Tijdens de mobilisatieperiode werd Renze opgeroepen om 's lands grenzen te verdedigen.

De fam. Postma woonde van 1939-1942 te O.Nijkerk, van 1942-1951 te Moddergat en vanaf 1951 tot heden te Dokkum.

Postma is mede-oprichter geweest van de afd. Dokkum van de 'Prot. Chr. Bond van Vervoerspersoneel', die in 1946 tot stand kwam met 9 leden en later zou uitgroeien tot 160 leden. Hij vervulde gedurende een lange periode de functie van secretaris, waarnaast door hem ook wel eens de functie van penningmeester werd waargenomen.

Eén van de hobby's van Renze Postma is biljarten.

Volgend jaar hopen Postma en zijn vrouw, samen met de familie, hun diamanten huwelijksfeest te mogen vieren.

Loopbaan bij het vervoersbedrijf.

Toen de 20-jarige Renze Postma op 15-6-1931 bij z'n eerste baas, *Wieger Holwerda* (geb. 3-4-1893), te Anjum begon, was de concurrentie binnen het vervoerswezen zeer zwaar. Veel plaatsen in deze omgeving hadden binnen hun dorpsgrenzen een busonderneming.

Het lokaal-treintje reed tot Anjum en Renze Postma zorgde er dan voor dat passagiers met bestemming Schiermonnikoog met de bus naar Oostmahorn werden gebracht.

In het zomerseizoen reed Postma met de bus van Groningen, waar hij in de kost was, naar Oostmahorn. De rest van het jaar was hij 's morgens melkrijder en 's middags bus-chauffeur. Ook reed Postma veel met gezelschappen, o.a. vrouwenverenigingen.

Woensdagmiddags moest hij achter de oude zeedijk langs en vrijwel bij ieder "weingat" stoppen. Vaak had de boer, die naar Dokkum moest, dan nog wel wat instructies voor de arbeiders. De bus kon wel even wachten!

In die tijd waren er ook nog geen bushaltes. Men ging gewoon voor zijn/haar eigen huis staan. In de zomermaanden was er 's zaterdags een dubbele dienst van Groningen op Oostmahorn. De tweede bus werd in de volksmond "hynstebus" genoemd. Er zaten alleen maar mannen in die op weg waren naar Schier-monnikoog waar vrouw en kinderen de vakantie doorbrachten. Een retour, zo herinnert Postma zich nog heel goed, kostte eerst f 1,50 en was 3 maanden geldig. Later kwam het dagretour voor f 1,-. Voor een enkele reis betaalde men hetzelfde. Op de lijn Anjum-Dokkum v.v. werden aanvankelijk geen kaartjes verkocht. De chauffeur kende immers z'n passagiers. Op de terugreis werd dan het verschuldigde bedrag van f 0,80 betaald. Wanneer men in het café 'Het Grauwe Paard' afrekende, kreeg men bij betaling van één gulden er een borrel op toe.

In 1936-1937 gingen Holwerda en Weidenaar samenwerken. Een paar jaar later, op 15-11-1938, kwam de Noordoost-Friese Autobusonderneming (NOF) tot stand. De volgende onder-nemingen namen eraan deel:

- a. Fa. V/d Mei en Co (Brouwer) te Dokkum met de lijn Dokkum-Oudkerk-Leeuwarden.
- b. W. Holwerda te Anjum met de lijn Oostmahorn-Anjum-Metslawier-Dokkum.
- c. E.J. Weidenaar te Oosternijkerk met de lijn Paesens-Oosternijkerk-Dokkum.
- d. J. Jansen te Dokkum met de lijn Dokkum-Reitsum-Birdaard-Oudkerk-Leeuwarden.
- e. S. Woudstra sr. met de lijn Stenendam-Birdaard-Oudkerk-Leeuwarden.

Het bedrijf werd gevestigd aan de Aalsumerweg te Dokkum en in dat pand werd steeds op zaterdagmorgen vergaderd door directie en commissarissen over de bedrijfsresultaten van de voorbije week.

In de periode van 1939-1941 zijn nog verschillende vergunningen voor lijnen aangekocht, o.a. van:

- H. Smit te Wierum met de lijn Nes-Wierum-Hantumhuizen-Dokkum.
- M.C. de Jong te Murmerwoude met de lijn Driesum-Leeuwarden op vrijdagen.
- S. Iedema te Wanswerd met de lijn Wanswerd-Leeuwarden op vrijdagen.
- P. Veenstra te Kollum met de lijn Kollum-Buitenpost.
- B. Visser te Anjum met de lijn Dokkum-Driezum-Oudwoude-Buitenpost.

In diezelfde periode werden de gebr. Tadema te Birdaard aandeelhouder in de NOF met de inbreng van hun lijn Hoogebrug-Wanswerd-Birdaard-Wijns-Leeuwarden.

In de oorlogsjaren woonde Postma in Paesens. Passagiers moesten zich een dag tevoren opgeven als ze mee wilden rijden, terwijl voor de chauffeurs het consigne gold dat alle Duitse soldaten zondermeer konden instappen.

In die oorlogstijd zijn vele bussen door de bezetters gevorderd en was het materiaal beperkt. Benzine was niet meer verkrijgbaar. In de NOF-garage aan de Aalsumerweg heeft Postma, samen met wijlen Hendrik Groen uit Anjum en wijlen Pier Veenstra uit Kollum heel wat turven 'geklopt', d.i. kleiner gemaakt voor de generators op de bussen.

Deze zaken hebben er mede toe geleid dat directie en commissarissen besloten hun aandelen in het bedrijf te verkopen aan de N.V. Algemene Transport Onderneming (ATO) te Utrecht. Deze verkoop ging in op 1 januari 1942 en is vastgelegd in een notariële akte d.d. 24 april 1942.

Door deze verkoop werd de NOF aanzienlijk groter. De ATO was namelijk al eigenaar van de NADO (Noorder Autodienst Onderneming N.V.) en in deze NADO waren o.a. de bedrijven van de gebr. Sprietsma te Dokkum (lijn Dokkum-Holwerd-Leeuwarden) en de gebr. De Vries te Ee en H. Meinema te Kollum (lijn Ee-Kollum-Leeuwarden) opgenomen.

Van deze nieuwe NOF werden Van Niel Schuren en A. van der Mei de directeuren, o.a. Brouwer adjunct-directeur en H. Holwerda chef te Leeuwarden. De overige directeur en commissarissen: Weidenaar, Jansen en Woudstra, traden uit.

In juni 1942 is het deel van H. Bierma te Holwerd in de lijn Leeuwarden-Holwerd/steiger overgenomen. Het overige deel van deze lijn was eigendom van het LAB te Leeuwarden en dat deel is na de oorlog naar de NOF overgegaan. Eind 1944 was het vervoer vrijwel tot stilstand gekomen. Uitvoering van een enkele ziekenhuisrit was soms nog mogelijk.

Na de capitulatie in mei 1945 werd met de wederopbouw van het bedrijf begonnen. Een aantal gevorderde bussen kwam terug, maar nieuw materiaal was niet direct beschikbaar. De zgn. "bellewagens" - gehaald uit Brabant - waren kleine Austin bestelwagens uit het leger. In 1946 kwam er ook 3 zgn. Crossley-opleggers in dienst, beschikbaar gesteld door de Nederlandse Spoorwegen. Deze merkwaardige bussen reden vaak afgeladen vol door het Noordoost-Friese landschap. Ook werden Scania chassis gekocht en deze werden in Holwerd bij wagenmakerij Brouwers van een carrosserie voorzien. De huisvesting was inmiddels uitgebreid door het huren van de "Hendohal" van de gebr. Sprietsma. Op het terrein ervoor werd een NTM-motorwagen als kantoor ingericht.

Postma werd op 15-5-1949 bevorderd tot controleur, hetgeen echter niet inhield dat het met het chauffeurs was afgelopen. Later was er nog een samenvoeging van functies waardoor Postma o.a. werd belast met de behandeling van de schadegevallen, de opleiding van nieuw personeel en acquisitiewerk voor toerritten. Dit toervervoer betrof in hoofdzaak binnenlands vervoer zoals school- en verenigings-reizen, alsmede dagtochten voor het reisbureau Cebuto.

In 1952 heeft de NOF een aantal 14-daagse reizen verzorgd voor de reisclub "Entre Nous" naar Trayas aan de Franse Rivièra.

De huisvesting werd in 1951 verbeterd door de bouw van een nieuwe stalling met werkplaats en kantoren aan de Hantumer-weg. Ook op het gebied van de personeelsvoorziening deden zich ingrijpende wijzigingen voor. Door het in dienst nemen van conductrices en conducteurs werd het personeelsbestand fors uitgebreid. Tot ca. 1960 zijn deze mensen in dienst geweest. Toen werd het Beckson-plaatskaartenapparaat in gebruik genomen en moest de chauffeur zelf weer kaartjes gaan verkopen.

Vanaf 1962 kwam er weer schaalvergroting in zicht. Met het gereedkomen van de nieuwe aanlegsteiger voor de Rijksveer-dienst op Schiermonnikoog werd aan de NOF vergunning verleend voor een lokale autobusdienst op dit eiland vanaf de aanlegsteiger naar het dorp, het strandhotel en naar het badstrand.

In 1965 volgde de overname van het bedrijf van de fa. Wagenaar op Ameland-Oost en het jaar daarop de overname van het bedrijf van de fa. Visser-Ridder en Co. op Ameland-West.

In 1969 werd de Leeuwarder Autobus Onderneming N.V. (LABO) overgenomen met vestigingen te Leeuwarden en Minnertsga en ook in 1969 werd op Terschelling het Autobedrijf Cupido overgenomen.

Eveneens in 1969 werd de dienstuitvoering van de lijnen van het Leeuwarder Auto Bedrijf overgenomen door de Nederlandsche Tramweg Maatschappij (NTM) te Heerenveen en kwam het vervoer op het eiland Vlieland eveneens in handen van de NTM.

De volgende fusie was die in 1971 toen de NTM inclusief LAB, NOF en LABO werden samengevoegd tot de Friesche Autobus Maatschappij (FRAM).

De toen nog overblijvende vervoersbedrijven t.w. de Zuidwesthoek te Balk en de Elema-Stollinga's Autodiensten (ESA) te Marum traden in 1974 en 1979 toe tot de FRAM en daarmee was uit de tientallen kleine bedrijven van de jaren '30 één groot Fries vervoersbedrijf tot stand gekomen.

De laatste drie jaren verrichtte Postma in hoofdzaak kantoorwerkzaamheden. Begin augustus 1975, na 44 jaar in dienst te zijn geweest, nam Renze Postma afscheid van het vervoersgebeuren. Zijn persoon was een bekende verschijning en onlosmakelijk met de bussen verbonden, zodat de volksmond het ook altijd had over "Rinse fan'e bussen" als er over hem werd gesproken.

P.S. Volgend jaar zal er een boekwerk over de geschiedenis van de NOF verschijnen.

Bronnen: Nieuwe Dockumer Courant 5-8-1975
Reünieboekje, mei 1990
Interview met fam. Postma

Kwartierstaat van Oeble Ypes Viersen.

O.Y. Viersen

(Het eerste gedeelte van deze kwartierstaat is te vinden in De Sneuper nummer 46, juni 1998)

- 354 Meinert Heines, boer, wonende te Driesum (Fr.), overleden nov 1729.
Meinert was weduwnaar van Doetje Jelles, overleden te Driesum (Fr.) 30 jul 1711.
Meinert was gehuwd (2) met
- 355 Martje Adzers, overleden v 21 feb 1723.
- 360 Gosling Jans, schoolmeester en organist en collecteur (belastingontvanger), gedoopt te Ee (Fr.) 22 aug 1669, wonende te Aalsum (Fr.), te Metslawier (Fr.) en te Anjum (Fr.), overleden te Ee (Fr.) 1736.
Gosling is later getrouwd te Anjum (Fr.) 17 apr 1729 met Hiltje Hylkes, geboren te Anjum (Fr.), overleden v 1744. Gosling is getrouwd te Aalsum (Fr.) 20 okt 1689 (1) met
- 361 Femke Antonides., geboren te Britsum (Fr.) 1 mei 1660, gedoopt aldaar 6 mei 1660, overleden v 1729.
- 362 Minne Sybes DONGA, herbergier, gedoopt te Ee (Fr.) 28 mei 1663, wonende te O.a. Dokkum. (Fr.), overleden 1745. Minne is getrouwd te Dokkum (Fr.) 28-8-1698 met
- 363 Zwaantje Wessels, geboren 20 mrt 1670.
- 366 Jacob Eesges, geboren 1704.
- 384 Andries Itesz, boer, wonende te Rijperkerk (Fr.), te Oostermeer (Fr.), te Oenkerk (Fr.) en te Giekerk (Fr.). Andries is getrouwd 21 okt 1683 met
- 385 Gerrie Jans.
- 402 Geert Tjeerds, boer en lekepreker, geboren ñ 1699, gedoopt te Dantumawoude (Fr.) v 1728, wonende te Murmerwoude (Fr.), overleden 8 mrt 1779.
Geert is getrouwd te Murmerwoude (Fr.) 7 feb 1721 met
- 403 Ymkje Martens, geboren ñ 1701, gedoopt te Dantumawoude (Fr.) v 1728, wonende te Murmerwoude (Fr.).
- 404 Douwe Johannes', boer en diaken, geboren De Valom (Fr.) 17 aug 1690, wonende aldaar, overleden aldaar 24 aug 1778. Douwe is daarnaast getrouwd n 1723 (2) met Tjitske Pieters, geboren 1702, overleden v 1728, dochter van 70 en 1613. Douwe is later getrouwd 3 dec 1728 met Martjen Foekes, geboren te Dantumawoude (Fr.) 1696, overleden De Valom (Fr.) 21 mei 1771, dochter van Foecke Deddes en Acke Joukes.
Douwe is getrouwd ñ 1715 (1) met zijn halfnicht

- 405 Blijcke Sijtses, geboren ñ 1690, overleden De Valom (Fr.) v 1724.
- 406 Halbe Halbes, huisman, overleden 20 nov 1732.
Halbe was gehuwd met
- 407 Antje Harmens.
- 450 Sybe FRANSEN.
Sybe was gehuwd met
- 451 Stijntje Wepkes.
- 452 Jan Reytses, boer en brouwer, geboren te Anjum (Fr.) ñ 1665, overleden v 1728. Jan is getrouwd te Anjum (Fr.) 24 jan 1697 voor de kerk met
- 453 Hiltje Uilkes, geboren te Anjum (Fr.) ñ 1670, overleden v 29 apr 1744. (Gegevens van dit echtpaar en hun voorouders overgenomen met vriendelijke toestemming van Reinder Postma, Oudwoude.)
- 462 Bokke Joukes.
- 464 Jacob DOUMA.
- 466 Albert Douwes DOUMA, boer, mederechter Oostdongeradeel, bijzitter en ouderling, geboren te Metslawier (Fr.) 14 jul 1699, gedoopt aldaar 24 sep 1699, wonende aldaar, overleden aldaar 6 sep 1772, begraven aldaar.
Albert is getrouwd ñ 1730 met
- 467 Trijntje Jans, geboren ñ 1709, overleden 24 feb 1789.
- 472 =466 (Albert Douwes Douma)
- 473 =467 (Trijntje Jans)
- 474 Harke Folkerts, gedoopt 5 dec 1708.
Harke is getrouwd 10 feb 1737 met
- 475 Renske Aukes, gedoopt 14 feb 1712.

-- X --
(stamouders)

- 528 Jan Harings, boer, wonende te Stiens (Fr.) en te Goutum (Fr.), overleden v 19 mei 1656. Jan is getrouwd te Leeuwarderadeel (Fr.) 15 jun 1650 met
- 529 Sybrig Jans, wonende te Teerns (Fr.), overleden v 2 jun 1670.
- 530 Uble Jans, boer, wonende te Teerns (Fr.), overleden te Feinsum (Fr.) v 18 feb 1687.
Uble was gehuwd met
- 531 Swob Jans, overleden te Feinsum (Fr.) v 23 sep 1685.
- 532 Pieter Taeckes.
Pieter is getrouwd te Leeuwarden (Fr) ñ 21-9-1644 met
- 533 Siebrig Jans.
- 656 Gosse Jacobs, boer, geboren te Wijns (Fr.), overleden te Jelsum (Fr.) 1704.
Gosse is getrouwd 14 jan 1649 met
- 657 Jantje Johannes', geboren te Stiens/Vrouwenparochie (Fr.) (?), overleden n 1692.

- 658 Anne Alberts, geboren te Wanswerd (Fr.) (?), overleden v 1699.
Anne is getrouwd 4 jun 1671 met
- 659 Trijntje Doekes, koopvrouw, overleden 8 sep 1719.
- 664 Hessel Idsz., landbouwer, gedoopt v 1643, wonende te Hantumhuizen (Fr.) en te Holwerd (Fr.).
Hessel was gehuwd met
- 665 Welmoed Jans.
- 704 Heine Doedes, overleden 1698.
Heine is getrouwd 9 dec 1671 met
- 705 Baukje Pieters, overleden 1702.
- 708 =704 (Heine Doedes)
- 709 =705 (Baukje Pieters)
- 720 Jan Goslings, schoolmeester en dorpsrechter en ontvanger Jouwswier, geboren 1645, wonende te Ee (Fr.) en te Jouwswier (Fr.), overleden te Ee (Fr.) 13 jul 1717.
Jan is later getrouwd te Ee (Fr.) 27 feb 1687 met Antje Auckes, geboren te Ee (Fr.). Jan is later getrouwd te Ee (Fr.) 18 mrt 1694 met Janke Duyses, geboren te Paesens (Fr.). Jan is later getrouwd te Ee (Fr.) 27 feb 1706 met Gepke Geerts, gedoopt te Ee (Fr.) 19 dec 1671, dochter van Geert Jacobs.
Jan is getrouwd 29 nov 1668 (1) met
- 721 Grietje Dirks, wonende te Ee (Fr.).
- 722 Antonius PETRI (TEUNIS PIETERS), predikant, wonende te Jutrijp-Hommerts (Fr.) en te Britsum (Fr.), overleden aldaar 1672.
Antonius is getrouwd te Heeg (Fr.) 16 feb 1645 met
- 723 Jancke TAMMERY BAERDT.
- 724 Sybe Minnes, boer, overleden v 28 sep 1669.
Sybe was gehuwd met
- 725 Tet Alberts.
- 768 Ite Andriesz.
Ite is getrouwd v 1667 met
- 769 Wyts Pietersd.
- 804 Tjeerd Binnes.
Tjeerd was gehuwd met
- 805 Antje Deddes.
- 806 Marten Binnes, huisman, boer en lekepreker, geboren ñ 1665, gedoopt v 1728, wonende te Akkerwoude (Fr.) en te Murmerwoude (Fr.), overleden aldaar 17 feb 1730.
Marten was gehuwd met
- 807 Sjouck Wygers.
- 808 Johannes Lieuwes, boer en veenbaas,, geboren De Valom (Fr.) ñ 1632, wonende aldaar en te Murmerwoude (Fr.), overleden De Valom (Fr.) 1704/1710.
Johannes was later gehuwd met Blijcke N.
Johannes is in ondertrouw gegaan 14 nov 1681 en getrouwd te Dantumawoude (Fr.) (1) met

- 809 Auckjen Aebles, geboren te Murmerwoude (Fr.) ñ 1655,
overleden 4 dec 1691.
Auckjen is eerder getrouwd ñ 1675 met Douwe Jentses,
geboren te Veenwouden (Fr.) ñ 1650, overleden v 1681,
zoon van Jentse Reins en Folkje Pyters.
- 810 Sijtse Lieuwes, boer, ontvanger, bijzitter en gecomit-
teerde, overleden v 1728.
Sijtse was gehuwd met
- 811 Ymckjen Hendriks.
- 814 Harmen.
- 904 Reytse Taekes, boer, geboren ñ 1635, wonende te Abbewier
(Fr.) en te Anjum (Fr.), overleden v 1673.
Reytse is getrouwd ñ 1658 met
- 905 Trijntje Cornelis, geboren ñ 1635, wonende te Anjum
(Fr.). Trijntje is daarnaast getrouwd n 1672 (2) met
Sape Lieuwes, wonende te Anjum (Fr.).
- 906 Uilke Idses, geboren ñ 1652, overleden v 1700.
Uilke was gehuwd met
- 907 N.N..
- 932 Douwe Douwes, landbouwer, geboren te Nes (Fr.) 8 nov
1661, gedoopt te Nes/ Wierum (Fr.) 17 nov 1661,
wonende aldaar en te Metslawier (Fr.), overleden
aldaar v 1714. Douwe is getrouwd ñ 1690 met
- 933 Jancke Alberts.
- 948 Folkert Dirks, overleden ñ 1728.
Folkert is getrouwd 15 nov 1705 met
- 949 Gepke Poopes.
- 950 N.N..

-- XI --
(stamgrootouders)

- 1058 Jan Tiercx, huisman, wonende te Teerns (Fr.) en te
Leeuwarden (Fr.), overleden v 2 jun 1676.
- 1312 Jacob Pieters, boer, wonende te Cornjum (Fr.).
- 1314 Johannes Nammes, boer, wonende te Vrouwenparochie
(Fr.), overleden 1657. Johannes is daarnaast getrouwd
1626 (2) met Tetje Arnoldus'Siderius.
Johannes was gehuwd (1) met
- 1315 Aeffke BAERNT, overleden 1637.
- 1328 Ids Hessels, boer, geboren ñ 1610, gedoopt v 1640,
overleden 21 feb 1657.
Ids was gehuwd met
- 1329 Antje Pieters, overleden 25 dec 1673.
- 1408 Doede Gabbes, overleden te Wouterswoude (Fr.) v 23 feb
1691.
Doede is getrouwd 1638 met
- 1409 Taets Meinerts.

- 1410 Pieter Geerts.
Pieter was gehuwd met
- 1411 Antje Harmens.
- 1440 Gosling Pieters.
Gosling was gehuwd met
- 1441 Sipkjen Jans.
- 1442 Dirk Folkerts.
Dirk was gehuwd met
- 1443 Antie Harkes, geboren te Ee (Fr.) (?).
- 1446 Tammerius GERARDI, predikant, overleden te IJlst (Fr.)
17 jul 1644.
Tammerius is getrouwd te Joure (Fr.) 16 okt 1603 met
- 1447 Eelckien [SYBRANDTDR] BAERDT, overleden v 1653.
- 1448 Minne Jelles, boer, geboren 1608/1620, wonende te
Ee/Midhuizen (Fr.), overleden 31 mei 1659.
Minne was later gehuwd met Antie Ysbrands.
Minne was gehuwd (1) met
- 1449 Barber Botes.
- 1612 Binne Geerts, huisman.
Binne was gehuwd met
- 1613 Wytske Johannes.
Wytske was later gehuwd met Pieter Tjeerds, geboren v
1763, zie 70.
- 1616 Lieuwe Sijtses, boer, huisman en veenbaas, geboren
1625/1630, wonende De Valom (Fr.), overleden v 13 nov 1662.
Lieuwe was later gehuwd met Tietske Sierds, zie 1621.
Lieuwe was gehuwd (1) met
- 1617 Jidske Teakes.
- 1618 Aebele Wygers, boer, geboren te Dantumawoude (Fr.) ñ
1595, wonende te Murmerwoude (Fr.), overleden aldaar
1663/1670. Aebele is eerder getrouwd ñ 1625 met Auck
Tiebbes, geboren te Boornbergum (Fr.), overleden te
Murmerwoude (Fr.) 1649/1653, dochter van Thiebbe
Michyells en waarschijnlijk Wytske Hanses.
Aebele is getrouwd 1654 (2) met
- 1619 Betske Tzierx, geboren te Dantumawoude (Fr.) ñ 1625,
overleden te Akkerwoude (Fr.) 1700.
- 1620 =1616 (Lieuwe Sijtses)
Lieuwe was gehuwd (2) met
- 1621 Tietske Sierds.
- 1808 Taeke Sapes JEPPEMA, geboren 1605/1610.
Taeke was gehuwd met
- 1809 Riemcke Jurcks, geboren 1605/1610.
Riemcke was later gehuwd met Hyle.
- 1810 Cornelis Folkerts, huisman, geboren ñ 1610, wonende te
Anjum (Fr.), overleden v 1662.
Cornelis is getrouwd ñ 1635 met
- 1811 Reijnsch Seijes ALLEMA, geboren ñ 1610.

- 1812 Ids Folkerts.
 Ids was gehuwd met
- 1813 Ebelkje Tjaards.
- 1864 Douwe Douwes, boer, geboren te Nes (Fr.) ñ 1630,
 wonende te Nes/ Wierum (Fr.).
 Douwe was gehuwd met
- 1865 Antje Minnes, geboren 1631, gedoopt te Nes/ Wierum
 (Fr.) 15 jan 1661.
- 1896 Dirk Cornelis, huisman, geboren te Anjum (Fr.) ñ 1646,
 overleden v 1708.
 Dirk was gehuwd met
- 1897 Aafke Meintes, overleden v 1728.

-- XII --
 (stamovergrootouders)

- 2628 Namme Johannes, geboren te Wijns (Fr.) ñ 1580.
- 2630 Baernt BAERNT.
- 2656 Hessel Dirks.
 Hessel was gehuwd met
- 2657 Yd Idses.
- 2658 Pieter (Jans BANGMA?).
 Pieter was gehuwd met
- 2659 Trijntje Piers.
- 2818 Meinert Heines.
- 2880 Pieter Goslings.
 Pieter was gehuwd met waarschijnlijk
- 2881 (?) Antie GERBENS.
- 2892 Gerardus TAMMONIS, predikant.
- 2894 Sybrant [Sjoerds] BAERDT, advocaat, geboren v 1567,
 overleden n 23 feb 1591.
 Sybrant is getrouwd 1583 met
- 2895 Tiedcke FROMA.
- 2896 Jelle Clazes, boer op Sjackmahuis, overleden v 16 feb
 1620.
 Jelle was gehuwd met
- 2897 Trijn Minnes.
- 3236 Wyger Folkerts, boer, dorpsrechter en bijzitter,
 geboren ñ 1558, wonende te Dantumawoude (Fr.),
 overleden 1623/7 jul 1625.
 Wyger is getrouwd ñ 1585 met
- 3237 Mary Aebeles, geboren ñ 1560, wonende te Dantumawoude
 (Fr.), overleden aldaar n 7 jul 1625.
- 3616 (?) Sape Dircks, geboren v 1600, wonende te Anjum
 (Fr.).
 Sape was gehuwd met
- 3617 (?) Martjen Jacobs, geboren v 1600, wonende te Anjum (F
- 3618 Jurck.

3620 Folkert Dirx, geboren ñ 1590, overleden ñ 1662.
Folkert was gehuwd met
3621 N.N..
3622 Sije Haijes ALLEMA, wonende te Oudwoude (Fr.) en te
Anjum (Fr.). Sije was weduwenaar van Thiet ALLEMA,
overleden ñ 1625, begraven te Oudwoude (Fr.), dochter
van Edo ALLEMA en Hyll LOUMA.
Sije was gehuwd (2) met
3623 Doet Sypts, geboren ñ 1595, overleden v 1654.
3624 (?) =3620 (Folkert Dirx)
3625 (?) =3621 (N.N.)
3626 Tjeerd Uilkes, wonende te Anjum (Fr.).
Tjeerd was gehuwd met
3627 Siu Reiners, wonende te Anjum (Fr.).
Siu was later gehuwd met Gerrit Rinses.
3792 =1810 (Cornelis Folkerts)
3793 =1811 (Reijnsch Seijes Allema)

-- XIII --
(stambetovergrootouders)

5788 Syuerdt Tiettes (BAERDT).
Syuerdt is getrouwd ñ 1553 met
5789 Eelck N..
6474 Aebele Geerts.
Aebele was gehuwd met
6475 Luydts Gaytses.
7232 (?) Dirck.
7234 (?) Jacob.
7240 Dirck.
7244 Haije Baukes IDEMA, overleden n 1640.
Haije was gehuwd met
7245 Rinsck ALLEMA, overleden te Oudwoude (Fr.) 1614.
Rinsck was later gehuwd met Jacob Jans.
7246 Sypt Ritzkens RIJPEMA, wonende te Ee (Fr.).
Sypt is later getrouwd v 1608 met Doedt Claeses.
Doedt was later gehuwd met N.N.. Sypt is later
getrouwd ñ 1608 met Trijntien HARKEMA.
Sypt is getrouwd ñ 1594 (1) met
7247 Tied FUNGER.
7252 Uilcke.
7254 Reiner.

-- XIV --
(stamoudouders)

14488 Baucke IDEMA, grietenijvolmacht, overleden n 1601.
Baucke was gehuwd met

- 14489 Auck Rompts ROSEMA, wonende te Westergeest (Fr.),
overleden ñ 1607.
- 14490 Sije ALLEMA, geboren ñ 1503, overleden 1575/1579.
Sije was weduwnaar van IJth AYKEMA.
Sije was gehuwd (2) met
- 14491 Anna EYSMA.
Anna was later gehuwd met Botte BALYNGHA.
- 14492 Ritscke Gerckes RIJPEMA, geboren ñ 1533, wonende te
Nijenhuis O/d Wetzens (Fr.) en te Dockum (Fr.),
overleden 7 dec 1611, begraven te Wetzens (Fr.).
Ritscke was later gehuwd met Hijlck VAN HARKEMA,
overleden n 1653, dochter van Bouwe VAN HARKEMA en
Tryncke Berends VAN STENVERDEN.

-- XV --
(stamoudgrootouders)

- 28976 Haije IDEMA, geboren te Westergeest (Fr.) ñ 1530,
wonende aldaar, overleden n 1580.
- 28978 Rempt HUMMERSMA, wonende te Kollumerterp (Fr.),
overleden v 1591.
Rempt was gehuwd met
- 28979 Jets Rompts.
- 28980 Louw ALLEMA, wonende te Oudwoude (Fr.), overleden feb
1531.
Louw was gehuwd met
- 28981 Wyts.
- 28984 Gercke RIJPEMA, boer, wonende te Ee (Fr.).

-- XVI --
(stamoudovergrootouders)

- 57952 Douwe IDEMA, geboren ñ 1490, overleden n 1530.
Douwe was later gehuwd met N.N..
- 57956 Wiger HUMMERSMA, wonende te Sebaldeburen (Gr.).

-- XVII --
(stamoudbetovergrootouders)

- 115904 Uwe IDEMA, overleden te Westergeest (Fr.) n 1495.
115912 Balle HUMMERSMA.

-- XVIII --
(edelouders)

- 231824 Balle HUMMERSMA, grietman, wonende te Niehove (Gr.).

ASIELZOEKERS 1914 - 1919, deel 1

R. Tolsma

Inleiding(1)

Op 28 juni 1914 klonken te Serajevo dodelijke schoten waarbij Frans Ferdinand van Habsburg door de Bosniër Gavrilo Princip werd doodgeschoten. Deze aanslag vormde de directe aanleiding tot de oorlogsverklaring op 28 juli van Oostenrijk aan Servië, op 1 augustus van Duitsland aan Rusland en op 3 augustus van Duitsland aan Frankrijk. Daarmee was de Eerste Wereldoorlog een feit. Dat is allemaal de "Ver-Van-Mijn-Bed-Show" zullen de bewoners van Noordoost Fryslân hebben gedacht. Immers, Nederland was neutraal, de oorlog zou ons land voorbij gaan. Zij kwamen bedrogen uit, zo bleek al spoedig. Hoewel directe oorlogshandelingen uitbleven werd ook hun omgeving geconfronteerd met de gevolgen van het uitbreken van de "Grote Oorlog" zoals de Eerste Wereldoorlog vaak genoemd wordt. Gevolgen in de vorm van voedsel- en kledingschaarste en grote stromen vluchtelingen.

Nadat de Duitsers op 2 augustus de Belgische overheid hadden gevraagd om vrije doortocht, zogenaamd ter verhinderend van een Franse inval, vielen de Duitsers op 4 augustus het land binnen na een Belgisch "Nee" op 3 augustus. Al in deze eerste augustusdagen kwamen de eerste Belgische vluchtelingen de Nederlandse grens over, in Zuid Limburg, waar zij door particulieren werden opgevangen. Dat opvangen door particulieren was van het begin af aan de politiek van de Nederlandse regering, maar dat kon slechts in het begin worden volgehouden. Nadat het Belgische leger zich had teruggetrokken op de fortengordel rond Antwerpen (18 augustus) liep het aantal vluchtelingen snel op. De Nederlandse regering deelde mee dat elke onbemiddelde Belgische vluchteling door de overheid geholpen zou worden. Om de neutraliteit in stand te houden moest de overheid omzichtig manoeuvreren.

Op 6 en 7 oktober bombardeerden de Duitsers de stad Antwerpen en omgeving. Als gevolg daarvan kwam de stroom vluchtelingen pas goed op gang: na de val van Antwerpen op 10 oktober werd het aantal Belgische vluchtelingen dat de Nederlandse grens was overgestoken geschat op 1 miljoen! Het Nederlandsche Comité tot steun aan Belgische en andere vluchtelingen (veelal: "Amsterdams Comité") werd opgericht en na 10 oktober vervoerden de spoorwegen de vluchtelingen gratis. Dat de vluchtelingen naar noordelijker provincies

O.a. door verkoop van deze prent probeerde het "Amsterdams Comité" gelden te verwerven. Andere middelen waren giften van particulieren, collectes en overheidssubsidies

verspreid moesten worden, stond vast omdat in de drie zuidelijke provincies, waar de militaire autoriteiten de macht grotendeels van de burgerlijke overheid hadden overgenomen, ook grote aantallen Nederlandse soldaten waren geïnkwar-tierd die onze grenzen moesten bewaken en de neutraliteit waarborgen: Belgische soldaten die de grens overkwamen werden daarom ontwapend en naar interneringskampen gezonden. Nadat de heftigste krijgshandelingen voorbij waren, keerden de eerste vluchtelingen al naar Antwerpen en omgeving terug. Toch waren er in november nog 323.600 vluchtelingen in ons land, in december nog 200.000 en begin 1915 nog steeds 105.000 vluchtelingen en dat aantal zou de rest van de oorlog ongeveer gelijk blijven. Voor deze mensen stelde de regering niet alleen voor de onbemiddelden f0,35 per persoon per dag en voor elk kind f 0,20 beschikbaar maar moest ook voor iedereen onderdak gevonden worden. In november werd daarom overgegaan tot het stichten van vluchtoorden. Tot die tijd, en ook nadien, moest voor (nood)opvang gezorgd worden. Daartoe richtte de minister van binnenlandse zaken Cort van der Linden, tevens minister president, zich tot de Commissarissen der Koningin.

De vluchtelingen komen naar Noordoost Fryslân

De Commissarissen benaderen de burgemeesters om op te geven hoeveel vluchtelingen hun gemeente kan huisvesten. Burgemeester Sijtsma antwoordt dat er in zijn gemeente geen leegstaande bewoonbare woningen of hotels zijn maar dat misschien de bovenzalen van de zes dorpsherbergen wel elk 10 personen kunnen huisvesten. "Het verdient opmerking dat de meubilering en stoffeering dezer lokaliteiten veel, de slaapgelegenheid schier alles te wensen overlaat". Hetzelfde geldt voor de twee leegstaande schoolgebouwen, te Niawier en Lioessens, die ook 10 personen onderdak kunnen geven. De 12 consistoriekamers in de gemeente kunnen elk nog 6 personen herbergen, terwijl in de herbergen zelf nog eens 24 personen een plaats kunnen vinden. Hij schat het aantal personen dat zijn gemeente kan ontvangen daarmee op 176, terwijl bij particulieren "met eenigen goeden wil en medewerking van de burgery" nog wel een aantal personen een plaats kan vinden "echter meestal ten getale van een of twee personen in iedere daarvoor in aanmerking komende woning, daar de meeste huizen niet groot zijn". Families kunnen daar dus niet ge-plaatst worden. Het totale aantal wordt door de Commissaris gesteld op 838, naast de 662 plaatsen die volgens de "Lijst voor de Inkwartiering" beschikbaar moeten blijven! Dit aantal tekent zich royaal af in vergelijking met Dokkum waar 280 plaatsen beschikbaar zijn.

In de dagbladen(3) verschijnen vanaf 19 augustus berichten

over de vluchtelingen, die steeds dichterbij in de buurt komen tot op 14 oktober het volgende bericht volgt:

"Belgische vluchtelingen

Sedert eenige dagen deed ook hier ter stede het praatje de rondte, dat Belgische vluchtelingen een tijdelijk verblijf zouden vinden in daarvoor ingerichte lokalen. Waar de aankomst echter dikwijls op zekere teleurstelling uitliep, laat het zich denken dat de nieuwsgierigheid ten slotte zijn toppunt bereikte en 't geen wonder was, dat gistermiddag bij aankomst van vluchtelingen honderden zich om het station hadden geschaard om de ongelukkigen te aanschouwen.

Dezen werden op het perron verwelkomd door onzen Burgemeester en eenige andere heeren. De bagage die de vluchtelingen nog hadden kunnen meenemen, werd op een kar geladen en voor hun in bewaring gesteld. Daarna trok de stoet de stad in en (werd) ondergebracht in een lokaal van de voormalige school voor K.O...."

Deze vluchtelingentrein bracht 36 personen naar Dokkum en had in Ferwerd reeds 42 personen afgezet. Zij werden eerst in de openbare school aldaar van het hoognodige voorzien en daarna verspreid over de verschillende dorpen van Ferwerderadeel. Waarschijnlijk heeft deze trein meerdere gemeenten aangedaan want in Nes (WD) arriveren een 13-tal, in Moddergat worden "17 dier ongelukkigen" verwacht en ook in Metslawier wordt volgens de krant op deze zelfde dag een aantal vluchtelingen afgeleverd:

"Oostdongeradeel, 14 Oct.

Gistermiddag arriveerden te Metslawier een honderdtal vluchtelingen, die weldra over verschillende dorpen der gemeente zijn verdeeld. Heden waren sommigen hunner reeds behulpzaam bij het rooien van bieten of verrichtten andere werkzaamheden, zooals te Ee o.a. bij het leggen van een kabel voor elektrische verlichting.

Aan een spoedigen terugkeer schijnt men niet te denken. De vluchtelingen te Ee, afkomstig van Dendermonde, verklaarden ten minste liever balling in Holland te zijn dan Duitsch onderdaan in België."

De correspondent lijkt wat te hoog te zitten met dat aantal van een honderdtal want gemeentelijke(4) tellingen geven voor oktober 42 vluchtelingen aan. De correspondent van Oosternijkerk is wat traag met zijn berichtgeving want pas op

21 okt. vermeldt hij de aankomst van vluchtelingen naar dat dorp:

Ooster-nijkerk.

Het grootste deel der in de gemeente Oostdongeradeel verblijvende Belgische vluchtelingen n.l. een dertigtal, is in ons dorp aangeland. Zij houden verblijf in de Consistoriekamers der Ned. Herv. en der Geref. Gemeente.

Een comité van ingezetenen zorgt voor de regeling".

Een kort bericht waarachter een wereld van verdriet, spanningen, organiseren enz. schuilgaat. Zo staat van Petrus Verdonk, een 3½ jaar oud jongetje, vermeld dat hij zijn ouders in het gedrang in Antwerpen is kwijtgeraakt "waarom-trent gaarne inlichtingen worden ontvangen" en dat hij is meegereisd met zijn oom en tante en zo terecht kwam in het lokaal der Geref. kerk te Ee. De broers Henri en Eduard van Oost kwamen in het lokaal der Geref. kerk te Oosternijkerk terecht en zijn op zoek naar hun ouders die zij in Putte in Noord Brabant voor het laatst hebben gezien.

In Oosternijkerk zaten veel leden van de familie Geerts, allemaal afkomstig uit Antwerpen, woonachtig in de Bontemantelstraat 17, 19 en 38. Michael en Joannes Geerts waren er met hun gezinsleden maar Joanna Geerts had wel haar vijf kinderen bij zich, maar waar haar man Leopoldus Wouters was, een sigarenmaker van beroep, wist ze niet. Waarschijnlijk was hij als soldaat ergens geïnterneerd, zekerheid daar-omtrent had zij niet. Mogelijk was hij zelfs gesneuveld. Deze onzekerheid was voor haar des te pijnlijk omdat zij in verwachting was en haar kind elk moment geboren kon worden. De lange reis naar het noorden met haar vijf kinderen moet haar zwaar gevallen zijn door deze omstandigheden. Toen zij een week in Oosternijkerk was werd haar zoontje Joannes Baptista geboren. Deze zelfde onzekerheid gold voor haar nicht(?) Joanna Maria Geerts. Zij was met haar vier kinderen, waaronder de 2½ maand oude Pieter Lodewijk Maria, in Oosternijkerk maar waar haar man Packoles zich bevond was onbekend: "voorheen dokwerker, thans soldaat", dat was alles. De 42 vluchtelingen in Oostdongeradeel zaten in Metslawier (een gezin van 4 personen in het Geref. lokaal), te Oostrum (een gezin van 4 personen in het Ned. Herv. lokaal), te Ee (twee gezinnen, samen 7 personen, in lokalen Geref. en Ned. Herv. kerk) en te Oosternijkerk (vier gezinnen, samen 17 personen, in lokaal Ned. Herv. kerk en twee gezinnen, samen 7 personen in lokaal Geref. kerk) (5).

In het bericht is sprake van de consistoriekamers, maar meer waarschijnlijk is het dat de lokalen van de beide kerkelijke

gemeenten bedoeld worden, zoals in de gemeentelijke papieren vermeld wordt. Helaas is hiervan vrijwel niets terug te vinden in de archieven van deze kerkelijke instellingen in Oosternijkerk. In de notulen van de Gereformeerde kerkenraad staat pas in 1917 iets over de oorlog die aan de gang is(6) en in die van de Hervormde kerkenraad staat: "Niets meer te behandelen zijnde wordt nog eenige tijd over de oorlogs toestand gesproken waarna de vergadering met dankgebed wordt gesloten". Dat was op 27 augustus en nadien niets meer(7). Er is echter een kleine vermelding in de rekenboeken te vinden: "Ontvangen van P. Reiding als penningmeester van het Comité ter verzorging van de Belgische Vluchtelingen alhier de som van f 10,50 wegens aan het Comité geleverde 15 HL cokes". Eerder was o.a. 10 HL cokes aan het comité geschonken(8). Een andere aanwijzing is de aanschaf van 27 nieuwe stoelen voor het lokaal. Misschien waren ze nodig voor de huisvesting, misschien ook werden ze nadien gekocht als vervanging. Volgens een gemeentelijke aantekening werden alle voor de huisvesting van vluchtelingen gebruikte cq gekochte goederen in december 1914 ontsmet. De Rijksgoederen werden daarna doorgestuurd naar Nunspeet waar ze in het inmiddels ingerichte vluchtelingenkamp weer konden worden gebruikt(9). Door bovenstaande mededeling is tevens bekend dat Pieter Reiding, hoofd van de openbare school in Oosternijkerk, penningmeester van het comité was. Andere personen die waarschijnlijk tot dit comité behoorden, waren(10): Pieter J. Steenbeek, NH-predikant, Jacob Stiemsma, boer, Jacob Slagter, koopman in kunststoffen en Sijtze Blom, aardappel-handelaar. De gemeente hield nauwkeurig de gedane uitbetalingen bij en daaruit blijkt dat werd vastgehouden aan de hierboven vermelde f 0,35 per dag voor een volwassene en f 0,20 voor een kind. Zo kreeg het gezin Dieltjens te Metslawier f 1,10 per dag tot hun vertrek op 10 feb. 1915 naar Rotterdam. De eerder genoemde Joanna Geerts kreeg eerst f 1,35 per dag uitbetaald maar na de geboorte van de kleine Joannes Baptista werd dat bedrag f 1,55. Of er voor het gebruik van de lokaliteiten ook enige vergoeding werd gegeven is niet bekend. Slechts een kleine aanwijzing daartoe is een bericht uit 1919 waarbij het comité te Ee een bedrag van f 50,- wordt uitgekeerd "als vergoeding voor het gebruik van een lokaal door het gezin van den Belgischen Vluchteling A. Moriaux"(11). Het gezin van Moriaux is mogelijk het langst van alle vluchtelingen in Noordoost Fryslân gebleven want al op 27 oktober 1914 komen de eerste berichten van terugkeer.

Terug naar Antwerpen

Zo vertrekken van de 88 Belgische vluchtelingen in West-

dongeradeel al gauw na 20 oktober de eerste 26 naar huis. Op 26 oktober "zijn weer zes vertrokken om met de extra trein van Leeuwarden naar Antwerpen vervoerd te worden. Een reeds teruggekeerde zei dat het te Antwerpen weer rustig was". Na dit bericht zijn weer 27 personen vertrokken. De eerste vluchtelingen uit Oostdongeradeel vertrekken op 11 november, ze zijn een maand lang in de gemeente geweest:"

Nijkerk (O.-D.) 12 Nov.

Naar aanleiding van de zeer gunstige berichten, die zij van familiebetrekkingen mochten ontvangen, zijn gisteravond een 14-tal Belgische vluchtelingen van hier naar Leeuwarden vertrokken, teneinde heden met den vluchtelingentrein naar gemelde stad terug te keeren. Genoemde lieden waren ten hoogste voldaan over de gastvrijheid die zij zoo ruim in ons dorp mochten ondervinden.

Na deze eerste aantallen teruggekeerde vluchtelingen stakte de terugkeer onder invloed van tegenstrijdige berichten van het thuisfront. De Burgemeester van Leeuwarden zendt daarom zelf een commissie naar Antwerpen om de situatie ter plekke te bekijken. Het uitvoerige rapport(12) beschrijft bezoeken aan stadhuis, werkbeurs, weldadigheidsburelen, de toestand van de soldij, het staatspersoneel en de levensmiddelen. Het gemeentebestuur te Antwerpen stelt de commissie voor om "...de behoeftige vluchtelingen in Nederland te laten, doch bemiddelde personen kunnen zonder gevaar naar België terug keeren". De commissie sluit zich hierbij aan. Na de jaarwisseling komt de terugkeer weer op gang en de laatste Belgen uit Oosternijkerk vertrekken eind februari (27 feb.):

"OOSTER-NIJKERK

Naar men uit goede bron verneemt, zijn de Belgische vluchtelingen, die in ons dorp vertoeven, een elftal nog, van plan dezer dagen naar hun vaderland terug te keeren. Zoodra de benoodigde papieren zijn gearriveerd en de reisgelegenheid er is, gaan ze vertrekken. De beste wenschen van onze dorpsgenooten zullen hen dan vergezellen"

De laatste vluchteling uit Metslawier vertrekt op 10 feb. 1915, maar niet naar België. Hij was in België werkzaam in een oliefabriek en zijn baas was van plan om in Rotterdam een nieuwe fabriek op te richten omdat de fabrieken in België gesloten waren door de Duitsers. Dieltjens werd uit-genodigd om in de fabriek in Rotterdam te komen werken. Uiteindelijk blijven er twee gezinnen met Belgische vluchtelingen in de gemeente over, elk bestaande uit vijf personen.

In juni 1915 meldt de burgemeester dat één gezin voor Rijksvergoeding in zijn gemeente verblijft. "Voorts vertoeft nog hier een gezin, bestaande uit vijf personen, in het onderhoud waarvan sedert enkele weken het gezinshoofd zelve voorziet". In april 1916 is in deze situatie nog geen verandering gekomen(13).

Van problemen met vluchtelingen (in de stukken "ongewenste elementen" genoemd) in Oostdongeradeel staat nergens iets beschreven. Het zijn "goede lieden", die hoewel ze Vlaams spreken goed te verstaan zijn. Volgens berichten in de krant werken ze spoedig of het land of elders mee. Deze werkrachten kwamen in die tijd goed van pas omdat veel inwoners opgeroepen waren ter Mobilisatie.

In Leeuwarden bijvoorbeeld ontstaan wel problemen. Belgische postbodes sturen een brief naar hogerhand waarin ze zich beklagen over de behandeling die zij ondergaan. De burgemeester van Leeuwarden geeft via de Commissaris van de Koningin repliek. Hij stelt dat veel gemeenten "de Belgische vluchtelingen moede worden en hunne verzorging bij het mindere volk afgunst begint op te wekken". Het telegram dat de Minister van Binnenlandse zaken had ontvangen was volgens hem afkomstig "van een paar Belgische postambtenaren, die vrij zeker behoren tot het uitvaagsel van het Belgische ambtenarencorps" en hij stelt daarom voor "dat de Belgische brievenbestellers, zoodra het kamp te Ede gereed is, voor de keuze worden gesteld daarheen te gaan of naar België terug te keeren"(14).

Geïnterneerde militairen

De opvang van Belgische militairen was van geheel andere orde. Omdat Nederland neutraal was, werden alle militairen die de grens overstaken, ontwapend. Begin augustus 1914 was er een kamp in Alkmaar waar zowel Duitse als Belgische soldaten werden geïnterneerd. Deze situatie was onhoudbaar en daarom werd er een tweede kamp geopend in Gaasterland, vanaf 26 augustus(15). Later kwamen daar nog een aantal kazernes bij. Deze stonden leeg omdat de soldaten gemobiliseerd waren. In Gaasterland werden ongeveer 2000 soldaten geïnterneerd (door hereniging met gezinnen waren daar wel 3000 Belgen bijeen) en de kazerne in Leeuwarden herbergde een 1200 man. Het totale aantal geïnterneerde soldaten was 35.000. Omdat de soldaten zich danig verveelden werd voor hun scholing, vertier en werk enz. gezocht. Daartoe werden soms ook soldaten buiten het kamp geplaatst.

Ook in Oostdongeradeel waren een aantal geïnterneerde soldaten aanwezig. In de papieren komen een achttal namen voor(16). Het is zeker dat zij in ieder geval werk vonden bij de afgraving van de terp te Oostrum en in de steen-

fabriek van de firma Helder te Oostrum. Uit een briefwisseling met de gemeente over reiskosten van geïnterneerden blijkt bijvoorbeeld dat de geïnterneerde soldaat E.J. van Poucke in de steenfabriek werkte.

In oktober 1917 vraagt de burgemeester voor Aloi's Claus en Stanitas de Pauw de volgende kledingstukken aan: 1 tuniek, 1 pantalon, 1 kwartiermuts, 1 overjas, 2 hemden, 2 onderbroeken, 2 paar sokken, 2 paar rygschoenen, 2 borstrokken, 2 handdoeken, 1 paar handmoffen, 1 werkpak. Claus diende bij de artillerie en de Pauw bij de infanterie.

Alfons de Camp was met vrouw en dochttertje in de gemeente aanwezig en hij vraagt om terug te mogen naar het kamp in Gaasterland, Petrus van der Heyden wil ook terug "daar hij wegens de natte weersgesteldheid zijn arbeid niet meer kan verrichten". De Camp is later teruggekeerd naar Oostrum want in september 1918 dient hij een verzoek in om financiële steun omdat de f 14,- per week die hij verdient (waarvan nog 10% naar het spaarfonds gaat), onvoldoende is. De burgemeester steunt dat verzoek: "...het resteerende ad. f 12,60 is m.i. nauwelijks voldoende om in de eerste behoeften van het gezin, dat den 12 Juli j.l. door de geboorte van een dochter met een is vermeerderd, te voorzien..."

Het afscheid van de geïnterneerde soldaten en hun gezinnen van Oostrum levert nog een aardig kijkje achter de schermen op als de Oostrummer correspondent het volgende meldt:

OOSTRUM, Dec. '18.

Gedurende vele maanden is ons dorp de eer te beurt gevallen huisvesting en werkzaamheden te verschaffen aan een groep geïnterneerde Belgen. Ze waren op de steenfabriek en bij de afgraving van de terp voor een prikje te krijgen natuurlijk, om het eentonige en weinig aanlokkelijke kampleven te ontvluchten. Nu echter hun land van de overmacht is bevrijd, brak voor hun verleden week de tijd aan om te vertrekken. Wij kunnen ons de vreugde voorstellen van hen, die naar hun huis en haard gingen terugkeeren, na jaren er van verdreven te zijn, niet wetend hoe ze alles zullen terugvinden. Maar dat ze zulks moesten uiten in luidruchtigheid en dronkenschap gedurende een heelen avond viel ons bitter tegen.

Wij hebben hier in't Noorden omtrent dankbaarheid eenig ander begrip.

De geïnterneerde soldaten konden pas na de wapenstilstand in november 1918 naar huis terugkeren. De Nederlandse overheid stuurde de Belgische regering een rekening van 53 miljoen gulden voor het onderhoud van de geïnterneerde militairen in vier oorlogsjaren. De Belgische overheid protesteerde heftig

tegen deze handelwijze maar moest toch betalen. Pas in 1937 was het gehele bedrag overgemaakt. De kosten van het verzorgen van de burgervluchtelingen bedroegen 45 miljoen en zijn nooit door de Nederlandse overheid teruggeëist. Deze kosten werden beschouwd als gedaan uit menslievendheid. Hiermee is er een eind gekomen aan de geschiedenis van de Belgische vluchtelingen in Noordoost Fryslân. De meeste bleven er maar kort, ongeveer een maand, andere wat langer. Dit korte verblijf kan er de oorzaak van zijn dat er van hen in een dorp als Oosternijkerk vrijwel niets meer bekend is, ook niet bij ouderen. Als deze ouderen het hebben over "de Belgen yn de Earste Wrâldkriich" hebben ze het niet over **Belgische**, maar over **Franse** vluchtelingen, een groep die veel groter was en later kwam.

Noten:

1. De "inleiding" is grotendeels ontleend aan "Vluchten voor de groote oorlog" Belgen in Nederland 1914-1918, red. J.B.C. Kruishoop. Amsterdam 1988.
2. Provinciaal Bestuur 1813-1922, Kabinet van de Commissaris van de Koningin, RAF Leeuwarden, Archief 11, nr. 9888: ingekomen stukken, 20 augustus 1914.
3. Gebruik werd gemaakt van een van de voorgangers van de Nieuwe Dockumer Courant: Nieuwsblad Dockum
4. Streekarchivariaat Dokkum, afkomstig uit doos "Evacué's, docum. Tweede (sic!) Wereldoorlog", niet geïnventariseerd
5. Zie 2, nummer 9496: Stukken betreffende huisvesting Belgische vluchtelingen
6. "100 Jaar Gereformeerde Kerk te Oosternijkerk", bl. 57
7. Archief Ned. Herv. Kerk te Oosternijkerk, nr. 19, Vergaderingen werden gehouden op 27 augustus en 29 september 1914 en daarna pas weer op 26 maart 1915!
8. Idem, nr. 66: rekenboek kerkvoogdij
9. Arch. Oostdongeradeel, nr. 673 verz.stukken, dd 27-2-1915
10. Idem, nr. 691, dd 3-2-1919 waarbij bgm bekendmaakt aan Comm. der Kon. welke personen zich verdienstelijk hebben gemaakt bij de onderbrenging van Franse vluchtelingen. Een krantenbericht van 30-10-1918 meldt: "Een commissie die in 1914 de vluchtelingen uit Antwerpen verzorgde, is thans weder de zorg over de vluchtelingen toevertrouwd".
11. Idem, nr. 692, dd 19-2-1919
12. Zie 2, dd 14-12-1914
13. Als de Franse vluchtelingen komen, okt. 1918, meldt de bgm dat er nog twee vluchtelingencomité's in functie zijn
14. Zie 2, nummer 9837, dd 8 maart 1915
15. Informatie over militairen in Gaasterland: "Interneeringsdepot Gaasterland, Belgische vluchtelingen 1914-1918, H. Doeleman e.a., 1996.
16. Arch. Oostdongeradeel, nr. 691, verzonden stukken

EEN CONFLICT TUSSEN JAGERS EN KOOIKERS IN 1795

(deel 1)

G. Mast

Kooikers en jagers hebben veel gemeen. Ze zijn er beide op uit om wild te bemachtigen. De aanpak om tot dit doel te komen is echter sterk verschillend. Zo gebruikt de kooiker zijn eendenkooi als jachtmiddel en heeft de jager hiervoor zijn geweer. De eerste is gebaat bij stilte in en om de eendenkooi. Daarentegen maakt een jager veel lawaai als hij zijn geweer afschiet. Deze tegenstrijdigheid is natuurlijk een potentiële bron van onderlinge ergenis en frustratie.

In de archieven is te vinden dat in 1795 kooikers in Tietjerk-steradeel en Idaarderadeel hinder hebben van schietende jagers bij hun eendenkooien. Dat is een conflict dat heden ten dage ook nog voorkomt. Hoe zullen de toenmalige bestuurders dit opgelost hebben? Welke kooien betreft het, waar lagen ze en zijn ze nu nog terug te vinden?

Enige regelgeving in 1795

Om te kunnen begrijpen wat er in 1795 speelde tussen de kooikers en de jagers moeten we ons eerst verdiepen in de wet- en regelgeving van die tijd. Hoe is de rust rond de kooien eigenlijk geregeld?

In 1795 hebben we in Friesland te maken met de gevolgen van de Franse revolutie. Uitgaande van de leus "Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap" zijn de oude rechten niets meer waard. Toch kan de maatschappij niet zonder regels. Er gelden ineens andere normen en waarden. Daarom publiceren de nieuwe bestuurders, de "Representanten van het Volk van Vriesland", op 22 september 1795, dus in "Het Eerste Jaar der Bataavsche Vrijheid", het volgende plakkaat over de jacht en visserij(1):

Aan allen den geenen die deezen zullen zien ofte hooren leezen, HEIL en BROEDERSCHAP! Doen te Weeten:

Dat Wij overtuigd van de noodzakelijkheid om eenige Provisioneele bepalingen omtrent de Jagt en Visscherij te maaken, ten einde voor te komen, dat niet eene te onbepaalde Vrijheid gevolgen hebbe, welke voor het algemeene belang en de Personeele Veiligheid nadeelig zij, goedgevonden hebben te Decreteeren, gelijk Wij doen bij deezen: om aan elken Burger en Ingezeeten deezer Provincie de Jagt en Visscherij vrij te laaten, onder navolgende bepalingen:

Dan volgen er vele artikelen, zoals over de jachttijd, de jagers die willen jagen moeten zich opgeven bij de bestuurders, de kosten van de jachtacte, de te bejagen soorten en de aantallen die per dag gedood mogen worden, de jacht-middelen, niet jagen tijdens sneeuw, niet nabij huizen, tuinen, bezaaide landen, bij 'vette runderbeesten of melke koeien', en niet jagen bij publieke wegen en zeker niet als er 'rijtuigen of paardrijders' zijn. Verder worden ook steeds de bijbehorende boetes vermeld.

Over kooien vinden we informatie in de artikelen 10 en 14.

Artikel 10 luidt als volgt:

Niemand zal nader bij de geöctroijeerde kooijen moogen Jaagen, dan 400 roeden, bij pøene van 50 Goud Guldens.

Artikel 14 heeft verder ook nog betrekking op eenden en luidt als volgt:

De Ende Jagt zal Jaarlijks niet voor den 20 Augustus moogen geschieden, bij pøene van 10 Goud Guldens; ook zal niemant eens anders tamme, dat is bonte of boere Enden, Ganzen of Zwaanen, moogen Schieten, bij pøene van 3 Caroli Guldens, en daar te boven, aan de Eigenaar nog betaalen voor ieder End één Gulden, voor een Gans 3 Gulden, en voor een Zwaan 7 Gulden.

Het is dus duidelijk: men dient tijdens het jagen uit de buurt van eendenkooien te blijven! Maar hoe weet de burger wat "geöctroijeerde" kooien zijn? Er zijn in 1795 dan ook slimme jagers die de kooikers vragen om het octrooi te tonen! Als een kooiker aan dit verzoek niet kon voldoen, hield men zich dus niet aan voorgeschreven afstand. Maar hoe kon de kooiker de aanleg van zijn eendenkooi bewijzen? Veel eendenkooien zijn in 1795 reeds ouder dan honderd jaar. Kooien die opgericht zijn vóór 1717 hebben in Friesland voor de aanleg ervan geen toestemming van de overheid nodig gehad. Pas in 1717 geldt in dit gewest de verplichting om voor de oprichting van nieuwe eendenkooien toestemming bij de overheid aan te vragen.

Slechts enkele, de relatief jonge kooien, beschikten in 1795 dus over zo'n octrooi.

Verzoeken om de oudste bewijzen van de aanleg van eendenkooien te tonen worden ook nu nog wel eens door jagers gesteld. De eerste registratie die voor in bedrijf zijnde eendenkooien in Nederland is ingesteld dateert van 1807. Deze registratie is in de Jachtwet geregeld. Tegenwoordig kan men verwijzen naar de registratie van de eendenkooien bij de overheid (Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij).

De regelgeving van vóór 1795.

De bovengenoemde 400 roeden is in 1795 niet echt een nieuwe maatregel van de overheid. We vinden die ook terug in

Friesland in de periode die aan de Franse tijd vooraf ging. Hier volgen de voorschriften die op 15 januari 1750 bij Willem Coulon te Leeuwarden gedrukt zijn(2):

REGLEMENT Van SYNE DOORLUGTIGSTE HOOGHEID den Heere Prince van Orange en Nassau &c. &c. &c. rakende de Houtvesterie in de Provincie van Vrieslandt.

Wij WILLEM, CAREL, HENDRIK, FRISO, by der Gratie Gods Prince van Orange en Nassau; &c. &c. &c. Allen den geenen die dezen zullen zien ofte hooren leezen, SALUT!

Doen te weeten;

Dat Wy tot Conservatie van de Jagt en Visscherye in de Provincie van Vriesland, hebben goed gevonden te statueeren gelyk Wy statueeren mits deze de naarovolgende Articulen; waar na Wy begeeren dat een ieder, van wat staat of conditie hy zy, sig voortaan zal hebben te reguleren.

Art. 1. In de Provincie van Vriesland zullen mogen jagen de Heeren Staaten, hunne Gedeputeerden in Officio, de Raaden in den Hove Provinciaal, Lieutenant Houtvester en Meester Knapen, Edellieden, waar voor zullen worden gehouden de zulke, die by Ons Reglement en Dicisie in dato den 21 December 1748 daar voor worden erkend, Grietslieden, Burgemeesters, Eigen-Erfden ingelyks volgens bovengedagte Reglement gequalificeert, en Staf-Officieren ter deeser Repartitie staende tot Majors inclus.

Na deze aanhef volgen de vele artikelen die betrekking hebben op de jacht en de visserij.

Enige artikelen hebben betrekking op de eendenkooien en luiden als volgt:

Artikel 26:

Niemand zal vermogen bij eenige geaprobeerde, of geoctroieerde Kooyen of Horden, eenig Wilt te schieten, of op eenige manier zijn Roer afschieten op vier hondert Konings Roeden daer omtrent, of dezelve op eenige maniere stooren, of berooven, bij pøne van t'elken reize te verbeuren twaelf Guldens boven het by hebbende Roer, welk te verstaen is, van Persoonen die op Wild schieten uitgaen, en niet van zodanige die op hun eigen Hornleger 't Roer lossen, des zal voortaan niemand eenige Kooyen vermogen te maken, als na verkreegen Octroy, ingevolge Staats Resolutie van den 19 February 1717.

Artikel 27:

Niemant zal eenige gemerkte Eenden, Kolgansen, Schieringen, Duiven, Finken, Roep, Hord, of Huyseenden. Smienten, Gysvogels, Slobben, of ander Gevogelte, een ander toebehoorende mogen schieten, of vangen, bij verbeurte van een Daelder voor yder Vogel, voor de eerste reize, voor de tweede reize

drie Caroli Guldens, en voor de derde reise ses Caroli Guldens, boven verbeurte van Roer en Netten.

Artikel 28:

Alle dieverie van voorschreven Gevogelte uit eenige Horden, Koyen of Korven zal met dubbele boete bestraft worden, onverkort de Crimineele Actie, die daar uit mag resulteren.

Toelichting op enige bovenstaande, niet alledaagse woorden:

Representanten	Vertegenwoordigers
Provisioneel	Voorlopig, tijdelijk
Repartitie	Verdeling naar zekere verhouding
Octrooieren	Machtigen, Bewillegen tot een handeling, door de regering of een andere bevoegde macht gegeven.
Approberen	Goedkeuren (inz. als overheid)
Horden	Hurde (Fries voor een vangpijp, vlechtwerk, kleine kooi bestaande uit één vangpijp)
400 (Konings) Roeden	400 x 3,912 meter = 1564,8 meter
Schieringen	Grauwe Gans
Grysvogels	Gryffûgel, Grypfûgel (Fries voor Krakeend)
Roer	Jachtroer, Jachtgeweer

Het conflict

In Tietjerksteradeel en Idaarderadeel heeft een vijftal kooikers last van jagers die het zich op grond van de nieuwe regels veroorloven om dichterbij de kooien te schieten dan tot dan toe was toegestaan. Toen de kooikers bezwaar maakten tegen hun aanwezigheid vroegen de slimme jagers aan de kooikers om hun octrooien van de aanleg van deze kooien te tonen. Aangezien de betreffende kooien voor 1717 waren opgericht, was dat een verzoek waaraan onmogelijk voldaan kon worden. Daarom richtten de kooikers een dringend verzoek aan de "Representanten van het volk van Vriesland"(3).

Het gezamenlijk verzoek van de kooikers aan de overheid wordt gedaan door:

Teunis Douwes, "kooijker" op de Kleine Geest,
Oege Aukes, "kooijker" op de Kleine Geest,
Eeuwe Jans, "kooijker" op de Kleine Geest,
Klaas Sytses, "kooijker" op de Oude Miede onder Suawoude en
Melle Johannes, "kooijker" onder Wartena.

De kooikers stellen

* "dat hun 'voogelkooijen' sedert onheuglijke tijden en waarschijnlijk meer dan honderd jaren aanwezig zijn geweest.

* Dat zowel in het schieten als jagen altijd als geapprobeerde of geoctrooieerde kooien, volgens 's Lands ordonnantie, vierde Boek Tit. 5 art. 3 en verder, zijn gerespecteerd.

* Dat ze nooit enige klachten hebben gehad over personen met schietgeweer als anderszins hun enige hinder door geen genoegzame afstand van de kooien toe te brengen.

* Dat dus hun kooien tot hiertoe bij een ieder voor geoctrooieerde of geapprobeerde gehouden zijn.

* Dat echter sedert Uw lieden publicatie over de jacht in dato de 22e september 1795 de zaak geheel anders schijnt begreepen te worden.

* Dat diverse personen met schietgeweer om en bij hun kooien komen te schieten, zonder enige afstand, veel minder vier honderd roeden in aanmerking te nemen.

* Dat wanneer hun daarover komen te onderhouden, de zulken kunnen goed vinden te vragen naar het octrooi van de supplianten.

* Dat de supplianten hun buiten staat bevinden door verloop van tijd hier omtrent aan zodanige lieden bewijs te kunnen vertonen.

* Dat door dit defect voorschreven personen de stoutheid hebben in hun voornemen hun gang te gaan, zonder zich ergens aan te storen.

* Dat deze hun lusten schijnen te vestigen op even gemelde publicatie art. 10 waar alleen gesproken wordt van geoctrooieerde kooien, en niet van geapprobeerde.

* Dat evenwel de supplianten van de kooien, ofschoon geen bewijs van octrooi weten te produceren, ten minstens altoos daarvoor zijn geërkend of althans als geapprobeerde gerekend.

* Dat zij ook geenzins geloven dat U lieden bedoeling zij enkel de geoctrooieerde uit te strekken, maar ook tot de zulken welke altoos onder de geapprobeerde gerekend zijn en tot hier toe geweest hebben.

* Dat de supplianten zulks niet doorgaande, ongelukkiglijk van hun bestaan en kostwinninge voor zeker moeten worden beroofd, en ook de eigenaren der kooien groot nadeel lijden.

* Dat het niet anders kan ten gevolge hebben, of het wild gevogelte moet door het schieten om en bij de kooien, zo als reeds tot hun leedwezen ondervinden, op de vlucht geraken, zonder verwachting van wederkering, en alzo de kooien kort van alles ontbloot worden.

Alwaarmede de supplianten al het eenigste middel tot redres te rade zijn geworden hun te wenden tot deze vergadering met gediensstig verzoek van nadere explicatie over de intentie der kooien in de publicatie betrekkelijk de jacht, in dato den 22e september 1795 te mogen erlangen en dat ten dezen opzichte omtrent der supplianten kooien of de kooien in het algemeen favorabel mag worden gedisponeerd op zulk een wijze als de vergadering verstaan zal te behoren tot verhoeding van hun en velen totale ruïne, anders onwedersprekelijk hier uit moeten voortvloeien, ja een gansch verval in de kooien tot groot nadeel der gansche maatschappij notoir na zich moet slepen".

Was get: G. J. Helder.

De besluitvorming en de oplossing van het probleem.

Over het verzoek is door de representanten gedelibereerd en vervolgens wordt het doorgespeeld aan de "Commissie waarneemende de zaaken". Deze commissie was bevoegd om "over deze zaak finaal te beschikken, zoals in goede order zal verstaan te behoren.

Aldus geresolveerd op het Landschaps Huis binnen Leeuwarden op den 16e oktober 1795 in het eerste Jaar der Bataafsche Vrijheid." Het stuk is ondertekend door A.A. Bakker, P. Breugeman, E. Eisinga en J. Fokeles.

Zeer snel en wel vier dagen later wordt de reparatie van artikel 10 door de commissie gepubliceerd. De kooikers hebben met hun verzoek succes. De oplossing is eenvoudig. Het woord "geoctrooieerde" zal in de publicatie van 22 september niet meer van doorslaggevende betekenis zijn. Daardoor slaat de tekst dus gewoon op alle kooien en maakt het niet uit of de kooi wel of niet geoctrooieerd is.

Het wordt als volgt verwoord (4):

De Commissie waarneemende de Zaaken van het Collegie, Allen den geenen, die deezen zullen zien en hooren leesen. HEIL en BROEDERSCHAP!

Doet te weten:

Dat Zij, daar toe speciaal gelast door de Representanten van het Volk van Vriesland, haare Principaalen, heeft goedgevonden ter Voldoening aan derzelve welmeening te Statueeren, gelijk geschied bij deezen:

Dat het Tiende Articul van de Publicatie van den 22 September deezer Jaars op de Jagt en Visschernij gearresteerd, in deezer voegen moet worden verstaan: dat voortaan elk en een ieder gelast word van alle Vogel-Kooijen, en welke voor het emanieren dier Publicatie reeds in deeze Provintie existeerden zonder op het woord Geoctrooijeerde agt te geven, tot wederzeggens toe, ten minsten 400 zoogenaamde Konings Roeden af te blijven, bij pæne van vijftig Goud-guldens gelijk als in gedagte Publicatie is vastgesteld.

Gelastende en beveelende Wij alle Municipaliteiten of Gerechten, 's Lands Fiscaal, mitsgaders allen die in eenige Lands Bediening zijn, om met alle nauwkeurigheid een wakend oog te houden, en te doen houden, dat aan deeze Publicatie voldaan werde.

En op dat niemand van dit vastgestelde eenige onkunde zoude mogen voorwenden, zal deeze alomme openlijk worden bekend gemaakt en aangehegt, daar zulks te geschieden gebruikelijk is.

Gegeeven in Onze Vergadering, te Leeuwarden, den 20 October 1795.

GEORG. ALB. ABBRING, Vt. Ter Ordonnantie van Dezelve E.M. van BEYMA.

Voortaan zijn de jagers gewoon in overtreding als ze binnen de 400 Koningsroeden rond een eendenkooi gaan schieten.

Waar liggen deze kooien?

Het gaat in het verzoekschrift om drie kooikers uit de Kleine Geest, één uit Suawoude en één uit Wartena. Eerst worden de drie kooikers en hun kooien uit de Kleine Geest beschreven.

De eerste kooiker is **Teunis Douwes**.

Uit de Floreenkohieren van Tietjerk uit 1798 blijkt dat hij gebruiker is van Plaats 21, groot 29 pondemaat, dat in eigendom is van het Sint Anthony Gasthuis in Leeuwarden. De eendenkooi die hier ook onder valt ligt aan de zuidzijde van de Kleine Geest naast het zogenoemde "Ketelaarsmeer". Ook is hij gebruiker van de aanliggende gronden van Plaats 22, van dezelfde eigenaar, groot 66 pondemaat. Genoemde eendenkooi bestaat nog als geregistreerde eendenkooi en is inmiddels eigendom van de provinciale vereniging voor natuurbescherming 'It Fryske Gea'. De kooi heeft de naam "Mulderskooi" gekregen.

De tweede kooiker is **Oege Aukes**.

Hij is in 1798 gebruiker van Plaats 26, groot 150 pondemaat. De eigenaar van deze boerderij met eendenkooi is wederom het Sint Anthony Gasthuis te Leeuwarden. De kooi ligt ten noordwesten van de Kleine Geest.

Ook deze eendenkooi bestaat nog steeds en is nu eigendom van It Fryske Gea. Het object staat bekend als "Casteleinskooi".

De derde kooiker is **Euwe Jans**.

Hij is in 1798 eigenaar en gebruiker van Plaats 27, groot 120 pondemaat. Deze eendenkooi lag ten noordoosten van de Kleine Geest en is in het laatst van de vorige eeuw opgeruimd (aangemaakt als weiland). De laatste registratie bij de overheid, als bedrijfsklare eendenkooi, is van 1890/91(5).

(wordt vervolgd)

HET TOLHUIS ONDER OUDWOUDE

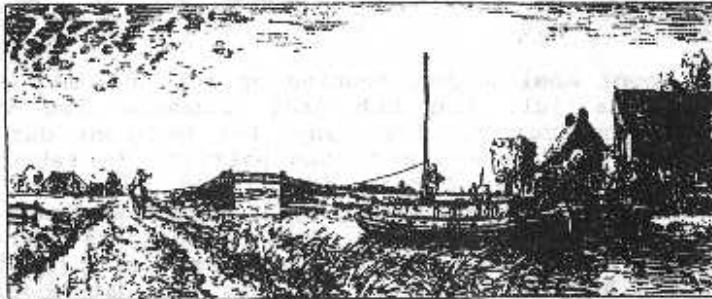
R.H. Postma

Na het einde van de 80-jarige oorlog wilden de inwoners van Dokkum een goede verbinding met de stad Groningen hebben. Daarom liet het stadsbestuur van 1645 - 1656 een vaart in zuid-oostelijke richting graven. Hij ging via Westergeest - Augsbuurt - Gerkesklooster naar Stroobosch. Daarom wordt hij de Strooboscher Trekvaart genoemd. Ernaast kwam het trekpad waar een paard kon lopen, in het water voer het trekschip. Om de vaart te laten graven had het stadsbestuur veel geld geleend van rijke lieden. Het karwei kostte veel meer dan Dokkum had gedacht. Zodoende ging Dokkum failliet en werd de stad wel "Arrem Dockum" genoemd.

In 1682 werd de trekvaart eigendom van de mensen die samen het geld hadden uitgeleend. In het gemeentehuis van Kollum worden belastingboeken bewaard waarin deze mensen voorkomen.

Op verschillende plaatsen waren namenlijk tolhuizen gebouwd en als je van de vaart of de weg gebruik wilde maken moest je tol betalen. Die tol is dus een soort belasting.

Bij Oudwoude stond ook zo'n tolhuis. Het was op de kruising Trekweg en nu Lauwersmeerweg. Ongeveer tegenover garage Fennema. Dit wordt het Kollumer Vallaat genoemd. Een vallaat in een kleine schutsluis. Die moest steeds geopend worden om de schepen door te laten. De schipper kon dan direkt zijn tol betalen. Het was verder een halteplaats voor de trek-schepen waar passagiers konden in of uitstappen. Bovendien was het een wisselplaats voor de paarden.

In het reëelcohier van 1713 kom je dit tolhuis tegen. Er staat: "De participanten van de Trekweg eijgenaars, Binnert Jans bruiker van een tolhuis, hovinge, vallaet en trekweg, de reparatie tot last van de eijgenaars, huurwaarde 385 guldens, 8 penningen belasting."

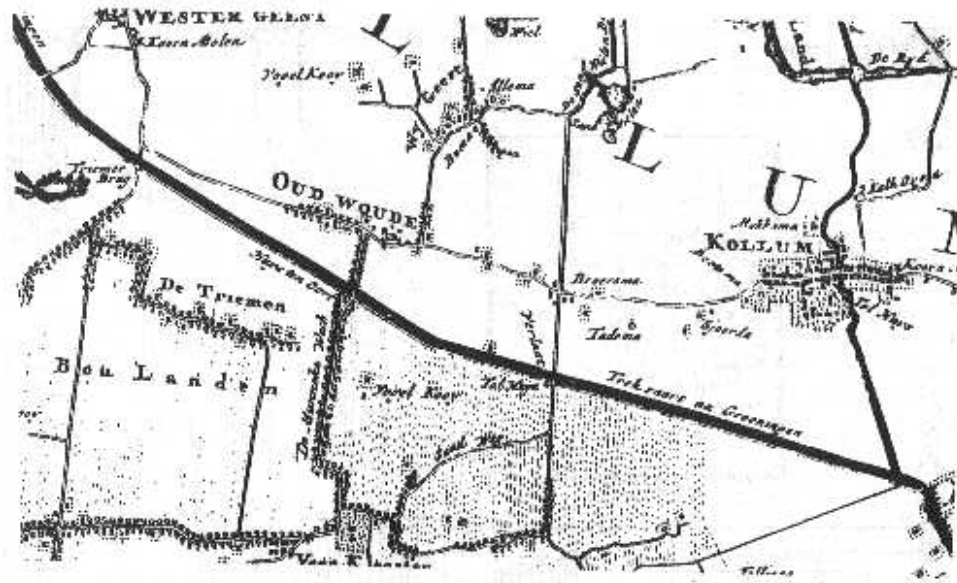
*De participanten van de Trekweg
eijgenaars Binnert Jans bruiker
van een tolhuis hovinge vallaet
en trekweg. de reparatie tot
last van de eijgenaars: 385 gulden 8 penningen.*

De participanten blijven steeds eigenaar maar er komen geregeld andere huurders. Hieronder zie je een lijst met huurders/tolbazen:

- 1719 Jacob Harmens;
- 1731 Metske Simens
- 1734 Andrijs Hendrix
- 1736 Geldt Wijbrens
- 1737 Alle Molles
- 1739 Symen Hansen
- 1740 Willem Brands
- 1743 Pyter Klases
- 1749 Abe Wyttes (tolman, redelijk in staat)
- 1756 Jan Harmens
- 1760 Sybe Sijtses (hij blijft zeker tot 1775)
- 1781 Claas Wyttes

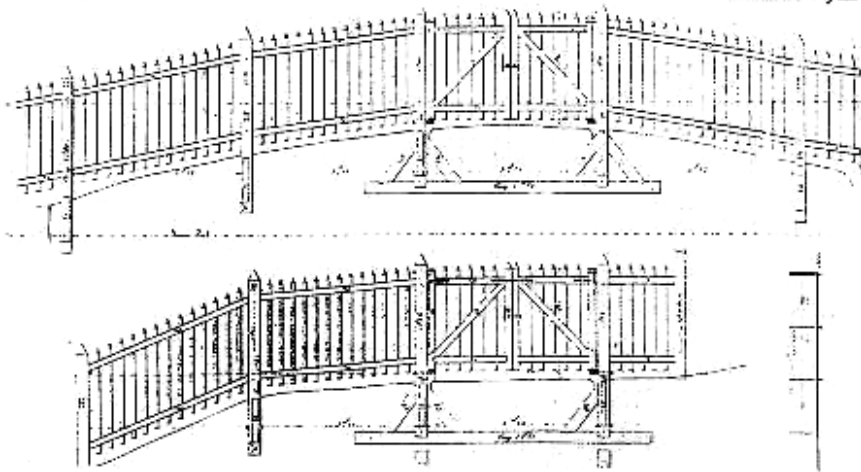
In 1779 werd de provincie eigendom van de Trekweg en Trekvaart.

In 1797 woont Abel Wijbes Keuning op het Kollumer Vallaat, hij is sinds juli van het jaar daarvoor lid van het provinciaal bestuur van Friesland. Dat betekent dat hij op de hand van de Fransen is en dus patriot. In februari van 1797 is het Kollumer Oproer. Vanuit het huis van Keuning wordt bericht naar Leeuwarden gestuurd naar het Frans gezag. Later komt Jan Binnes met een aantal aanhangers in het huis van Keuning om wraak te nemen, deze weet zich op tijd te verstoppen. Als hij was gevonden, had hem dat mogelijk de hals gekost.

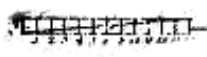

Van 1810-1819 was de Trekvaart weer eigendom van het rijk; van 1819-1876 de provincie weer en sinds 1879 weer bij het rijk. Bij Kollum was ook een Tolhuis, die naam vind je daar nu terug in een nieuwbouwwijk aan de zuid-oostkant van Kollum.

Grondplan der Trekvaart de Groenigen te Kollum in de Provincie Friesland. — Tekening van de Rijkswaterstaats-Ingénieur — Sedum — Streeke — 1878

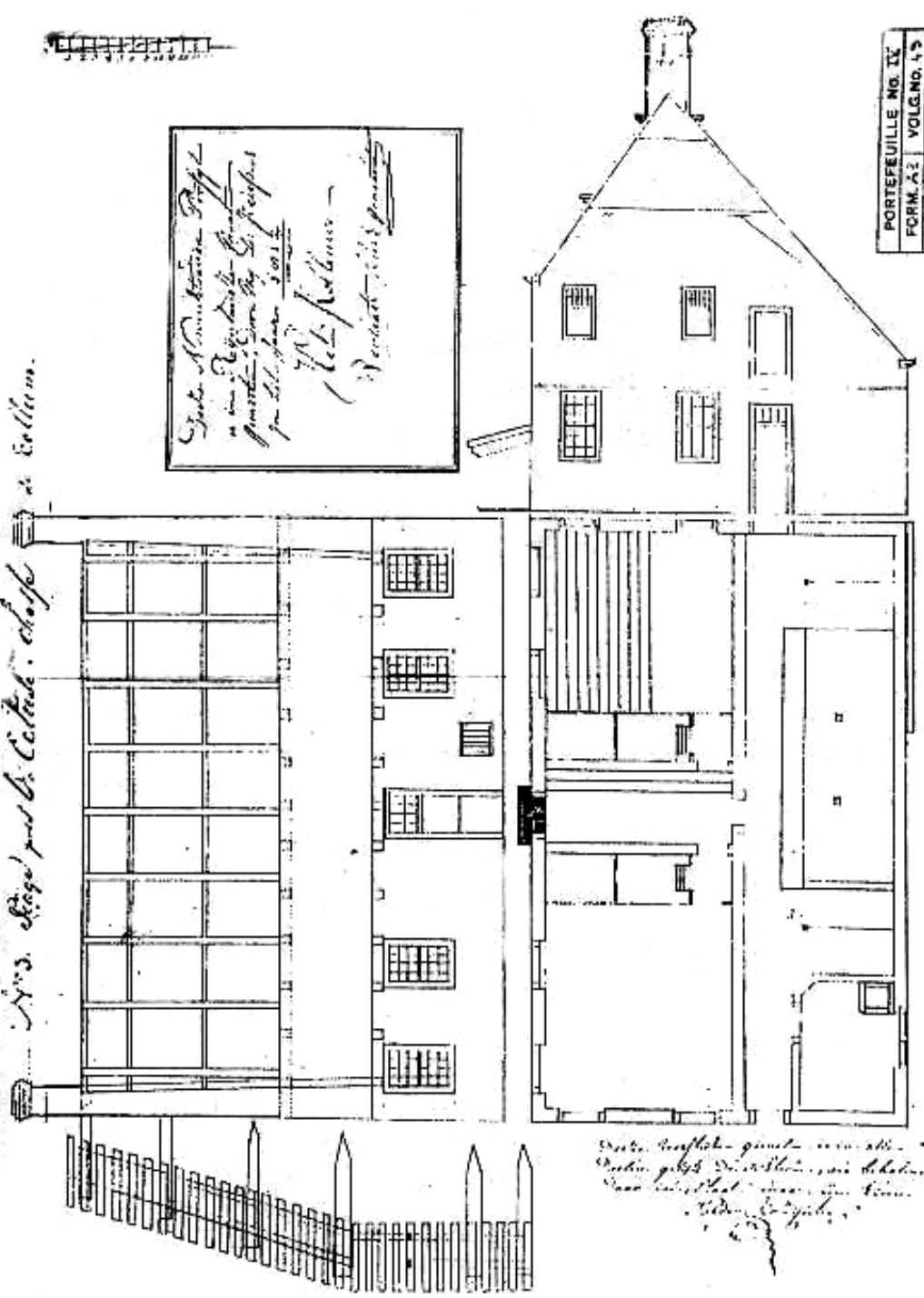

N° 3. Stige paa de. Cirkel. chape. i. Eolium.

Selsk. Administration. Byggesk.
 i den. Nye. Kirke. Byggesk.
 paa. N. S. Stige. paa. de. Cirkel.
 for. den. 1. etage. 3. 1852.
 H. S. Holbom.
 Architect. i. den. Nye. Kirke.

PORTEFEUILLE NO. IX
 FORM. A. 2 VOLG. NO. 17
 TEKENING DER N. S.

Dette. Byggesk. gaaer. i. den. Nye. Kirke.
 paa. N. S. Stige. paa. de. Cirkel.
 for. den. 1. etage. 3. 1852.
 H. S. Holbom.

VRAGEN EN ANTWOORDEN

R. Tolsma

Een onderzoek naar de voorvaderen aan vaderskant van Antje Talsma, geboren **De Jong** leverde een vijftal bladzijden vol familieleden De Jong op. Verste, gevonden, voorvader was Nutte Folkerts welke reeds voor 1700 getrouwd moet zijn met Martzen Willems. Via hun zoon Andries Nuttes, gedoopt te Nes op 21 feb. 1706, loopt een rechtstreekse lijn naar Nutte Andries, Age Nuttes de Jong, Anne Ages de Jong, Aant Annes de Jong naar Anne Aants de Jong, de vader van vragenstelster Antje Talsma. Aardig is dat de namen Nutte, Andries, Age en Aant nog heel veel voorkomen in de familie De Jong te Nes en Paesens.

De heer Fr. Houwaart te Noordwijk vraagt uw medewerking om zijn navolgende voorvaderen op te sporen. Het gaat om ene **Baucke ...?**, reeds voor 1634 overleden en bewoner van Groot Baarda te Holwerd. Hij was getrouwd met Aafke Reinders. Wat was zijn patroniem? Zijn kinderen uit dit huwelijk waren:

1. Jantje Bauckes x Geert Geerts
2. Baucke Bauckes
3. Lysbeth Bauckes x Baucke Ewerts. Uit dit huwelijk:
  - a. Jel b. Ewert c. Baucke d. Aefke e. Keimpe
4. Obbe Bauckes x ..? (eerste huwelijk, voor 1644 overleden)
Obbe overleed te Hantum op 6 april 1655. Kinderen:
  - a. Harmen b. Baucke c. Lysbeth d. Auck

Wie weet de onbekende vrouw van Obbe Bauckes?

De heer H. Reinders te Bunnik komt graag met iemand in contact die voor hem onderzoek wil doen naar **Buwalda's in Dokkum**. Als tegenprestatie is hij bereid onderzoek te verrichten in de archieven in Utrecht of Arnhem. De geboortes van Buwalda's heeft hij terug tot ca 1400, overlijdens niet allemaal. Het gaat om Pieter Buwalda, Jan Pietersz Buwalda * 1790, Pieter Gerritsz Buwalda * 1751, Gerrit Ulbesz Buwalda * 1716, Ulbe Abrahams Buwalda * 1672, Abraham Ulbesz Buwalda * 1635, Ulbe Tiaerts Buwalda (afkomstig uit Harlingen) en hun echtgenotes.

DE KOOIPLAATS VAN AUKE TALSMA OP DE HALLUMERMIEDEN

Onder deze titel publiceerde Gerard Mast een herziene uitgave van zijn in 1988 verschenen "De Auke Talsma Kooi onder Hallum". Het nieuwe boek is niet te vergelijken met het eerste. De omvang is drie keer zo groot, het drukwerk en de illustraties zijn sterk verbeterd, de gegevens enorm uitgebreid vooral ook met genealogische gegevens. Mast kan tevreden zijn, genealogen blij met het uitgebreide register.

Over onze auteurs

Henk Aartsma: geboren te Engwierum. Volgde een Mulo-opleiding te Kollum, werkzaam geweest op het Streekarchivariaat. Publiceerde archiefoverzichten, levensbeschrijvingen en diverse stamreeksen, was behulpzaam bij het tot stand komen van enkele boekwerken. Werkt veel voor anderen in Leeuwarder en Dockumer Couranten.

Gerard Mast: geboren 13-8-1944 te Gorredijk, woont in Stiens en is werkzaam bij de Directie Noord van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Eerdere publicaties van hem over eendenkooien zijn: "De Auke Talsma Kooi onder Hallum" (herziene versie in 1998: De Kooiplaats van Auke Talsma op de Hallumermieden), "De Keu en de Keuplaits op Schiermonnikoog", "Opkomst en verval Eendenkooien op de waddeneilanden", "De eendenkooi onder Bornwird", "De Kolkhuister Kooi onder Birdaard" en "De eendenkooi "Onrust" in de Westpolder".

Reinder H. Postma werd in 1956 geboren in Ee, volgde een onderwijzersopleiding en is directeur van een basisschool in Oudwoude. Publiceerde familieboeken Postma en Hiemstra en een kwartierstaatsgenealogie Te Nijenhuis. Speciale belangstelling voor heraldiek.

INHOUDSOPGAVE

86	Redactioneel	R. Tolsma
87	Bestuurlijk	G.M.J. de Weger
87	Ledennieuws	E. Smits
	Levensbeschrijving	
88	Ds E. Seegers te Morra-Lioessens	D. Douma
91	Renze Postma	H. Aartsma
	Genealogie	
95	Genealogie Holwerda (3)	Kl. J. Bekkema
98	Kwartierstaat O.Y. Viersen(2)	O.Y. Viersen
	Streekgeschiedenis	
106	Asielzoekers 1914-1919(1)	R. Tolsma
123	Het tolhuis onder Oudwoude	R.H. Postma
	Achtergronden	
116	Conflict jagers en kooikers(1)	G. Mast
	Varia	
127	Vragen en antwoorden	R. Tolsma
128	Over onze auteurs	
	Inhoudsopgave	